

Aleksander Hudovernik:

Spomini na Janeza Trdino.

I. Zadnji dnevi in oporoka.

Bilo je dne 28. majnika 1905, ko se je nas napotila četvorica v Novo mesto pozdravit pisatelja Janeza Trdino na preddan njegove petinsedemdesetletnice. Čutil sem se dolžnega, da baš ta dan pozdravim svojega starega znanca iz dijaških let, ki ga skoro leto dni nisem videl. Poznal sem ga kot nekdanji novomeški dijak dolgo vrsto let ter se seznanil ž njim, ko sem na novomeški gimnaziji obiskoval tretji razred.

Četudi je bil mož samotar, vendar je bil velik prijatelj slovenske učeče se mladine. V sedemdesetih letih prejšnjega stoletja so bile vrste narodnih bojevnikov še redke. Trdina je bil že tedaj eden tistih redkih mož, ki so bili prepojeni s slovanskim duhom. Kakor piše v svoji avtobiografiji (Lj. Zvon XXV, str. 357), je že v drugi latinski šoli vedel, da se imenuje naš narod pravilno slovenski, ne pa kranjski in jel se je s ponosom čutiti za Slovenca. Z dijaki, ki so se mu približali, je rad občeval, jim posojeval knjige, govoril ž njimi o slovenski in slovanski zemlji ter jih prepričevalno navduševal za slovensko stvar. Mladenič, ki je pod njegovim vodstvom začel spoznavati svoj narod in Slovane, se je za vse življenje utrdil v značajnosti in narodni zavednosti. Tako srečen sem bil tudi jaz, da sem smel občevati ž njim ves čas, dokler sem bil na novomeški gimnaziji. Tudi kadar sem se vrnil z univerze na počitnice, sem občeval ž njim veliko, in kadar me je iz Kostanjevice pripeljal pot v Novo mesto, sem vedno preživel v njegovi družbi nekoliko ur.

O intimnih stvareh svojega življenja ni rad govoril z nikomur, pravil mi je pa marsikatero zanimivost iz svojega življenja. Žal, da si nisem vseh teh zanimivih podatkov iz njegovega življenja sproti zapisaval, a nekaj mi jih je še ostalo v spominu in te hočem tu priobčiti v hvaležni spomin njemu, ki me je v tedanjih, za nas žalostnih časih bodril za slovanstvo in v meni vžgal prvi ogenj domovinske ljubezni. —

Sešli smo se tisti dan, ko sva bivši župan Hribar in jaz Trdino že prej pozdravila na njegovem stanovanju, opoldne ž njim v gostilni pri Tučku, kjer je navadno obedoval.

Že na potu v Novo mesto sem premišljeval, kako bi se dalo pripraviti Trdino do tega, da se da fotografirati, ker nismo imeli do tedaj nobene njegove slike. Kakor sem poznal Trdino, sem vedel, da ga bom k temu le težko pripravil. Obvestil sem navzoči dami, gospo Hribarjevo in svojo soprogo, kaj nameravam ter ju naprosil pomoči. V nadi, da se mi ta nakana posreči, sem takoj ob svojem prihodu obvestil fotografa Dolenca, da se naj po obedu oglasi v Tučkovi gostilni. Med obedom sem se za nekoliko trenutkov oddaljil iz gostilniške sobe, med tem pa sta začeli dami Trdini prigovarjati, da se naj da skupno z družbo fotografirati, češ da bomo imeli vsi trajen spomin na njegovo petinsedemdesetletnico. Trdina ni bil nič kaj naklonjen tej ideji, češ „kaj bi se dal star dedec fotografirati“, nazadnje se je vendarle vdal. Ko sem stopil zopet v gostilniško sobo, so me obvestili, kaj so med tem sklenili. Misel sem toplo pozdravil, poklical fotografa, ki je takoj pričel svoje delo. Ker ni bilo v sobi prave razsvetljave, se fotografija cele družbe ni posrečila, pač pa se je prav dobro posrečila Trdinova podoba, in to je bila glavna stvar. — To je tedaj prva in edina pristna podoba Trdinova, katero je kmalu po njegovi smrti prinesel „Slovan“ (III, 1905; str. 280.)

Nič kaj dobre volje ni bil Trdina ta dan. Njegov glas je bil hripav, videti je bil slaboten in nekako otožen. Pravil mi je pri tej priliki, da je začel zadnji čas popolnoma drugo življenje. Ker ne more ponoči spati, hodi sedaj po kosilu spat ter spi do sedme ali osme ure zvečer, ponoči pa bedi. Tudi hrano je spremenil. Za kosilo si je naročil mrzlo gnjat, gorkega ni nič jedel in krepčal se je z izvrstno mariborsko kapljico, s katero ga je založil njegov prijatelj dr. Turner.

Ko smo se poslovili, in ko mi je Trdina segel v roko, navdajala me je temna slutnja, da ga vidim zadnjič. Težka boleost mi je pri tej misli legla na srce, saj sem ga zaradi njegovih izrednih vrlin, zaradi njegovega kremenitega značaja in žarkega domoljubja visoko cenil in spoštoval.

Slutnja me ni varala. Dne 15. julija, tedaj komaj šest tednov po tem sestanku, me je presenetila tužna brzojavna vest, da je ob polu šesti uri popoldne Trdina preminil; drugega dne pa sem dobil parte te-te vsebine: „Mestno županštvo v Rudolfovem naznanja tužno vest, da je v petek 14. julija ob polu 6. uri zvečer, 76 let star, v Gospodu zaspal blagorodni gospod Janez Trdina, kr. gimn. profesor, častni meščan, slovenski pisatelj i. t. d. — Pogreb bo v

nedeljo ob polu 5. uri popoldne. „Blagi pokojnik bodi priporočen v blag spomin“.

Pogreb je bil veličasten, ki ga je zaslužil veliki Slovan in starina slovenskih pisateljev. Četudi je bil samotar v življenju, vendar se je omilil Novomeščanom, med katerimi je živel od leta 1867., torej skoro 38 let. —

Njegova oporoka, napisana dne 17. majnika 1893, torej 12 let pred njegovo smrtjo, je v marsičem zanimiva, zato naj jo priobčim na tem mestu:

Oporoka.

Moj imetek je tale: 1. Hiša v Novem mestu št. 13,“⁴¹⁶kojo sem podedoval po svoji ženi Urši, do koje nima nobeden drug človek nobene pravice. Ta hiša je bila že pred mnogimi leti cenjena sodniško na 2000 for. Moja žena je na nji marsikaj prizidala in popravila. Vredna je zdaj morda kake tri tisoč for. in morda še kaj več, ker je zadnje leto hišam cena poskočila. Ta moja hiša naj se po moji smrti precej proda.

2. V ljubljanski mestni hranilnici imam od julija lanskega leta dvesto forintov. 3. Pri sebi imam zdaj, ko pišem oporoko, nekaj več nego 130 for. (v žepni listnici 62 for. v mošnji še ne dveh for., v spodnjem predalu šifonerja 70 for. in to 20 for. v veliki trgovsk. listnici, petdesetak pa v ruski krestomatiji, ki leži poleg listnice na 50. strani.) 4. Obleka in razna sobna in hišna oprava ni velike vrednosti. Obleka naj se pošlje vsa mojemu bratu Mihi, ki stanuje v Mengšu št. 33 na Gorenjskem. 5. Matiji Zupančiču v Brezovici posodila je moja žena dvesto for., od kojih je plačal njegov naslednik petdeset gld. Dolga ostaja torej še sto in petdeset for., koje je dolžan plačati v treh letih, vsako leto 50 for. in 6°/_o obresti z naprej. Hranilnične bukve so spravljene v spodnjem predalu šifonerja.

Iz tega imetka naj dobe po moji smrti: 1. Sorodnica moje rajne žene Micika, hči Mihaela in Lize Irt iz Draganjih sel. Ker se glede imena Irt morda motim, naj povem, da se bo natanko [vedelo], katero mislim, da je ta Micika vnuka sestre moje žene, Neže Šenica iz Draganjih sel. Moja žena hotela ji je voliti 50 for., pa je najbrž pozabila. Ime njene matere Lize je sicer dejala v oporoko, ali jo je imenovala svojo sestro, kar ji ni bila, in to je bil vzrok, da Micika ni dobila ničesar. Ker se vede ta deklica tako lepo, da jo vsi hvalijo in je služila njena mati Liza pri moji ženi več časa na izredno zadovoljnost njeno, naj prejme iz mojega premoženja ne

le že prej namenjenih jih 50 for., ampak celih sto forintov. — 2. Sto forintov naj dobe tudi otroci rajnega Jakoba Jermana in žene njegove Mice vsi skupaj, torej ne vsak po sto. Jakob Jerman, hišni gospodar v Ločni, bil je pastork moje žene. Otrokom njegovim zapuščam sto forintov v spomin, ker si je moja žena pridobila dober del svojega imetka v Ločni.

Svojih dolgov nimam nikakoršnih. Poravnati pa mi je nekoje tuje zaostanke. Prejšnja leta poslal mi je marsikak pisatelj slovenski in hrvaški nekoliko svojih knjig, da mu jih razprodam. Časih mi se je to posrečilo brez škode, večkrat pa sem moral plačati za druge. Kdor me je tirjal, sem mu poslal. Če pa pisatelj ali založnik ni plačila naravnost zahteval, zgodilo se je nekolikokrat, da je stvar obvisela in zaspala. Ker pa nečem, da bi mi še po smrti kdo kaj očital, naj dobi iz mojega imetka: 1. Rodbina rajnega trgovca Jožefa Bleiweisa v Ljubljani 15 for. za nekake muzikalije, kojih nisem mogel prodati in so se sčasoma zamazale in pogubile; 2. Matica Hrvatska v Zagrebu 8 for. za knjige, koje mi je bil poslal rajni pisatelj Drobnič, da mu jih prodam na korist omenjene matice; 3. Vdova pesnika Cegnarja 4 for. za knjige, koje mi je poslal v prodajo.

Teh volil je skupaj 227 forintov. — Vse drugo moje premoženje pa naj se razdeli na dva dela. Jedno polovico naj prejmo moji bratje, sestre in njih otroci, drugo polovico pa slovenska narodna društva: 1. Družba sv. Mohorja, 2. Družba sv. Cirila in Metoda, 3. Slovenska Matica, 4. Dramatično društvo, 5. Glasbena Matica. Vsi bratje in še živa sestra naj dobe jednako, ravnotako vsi otroci mojih bratov in sester. To pravilo velja tudi glede društev, vsako dobodi jednak del. Ako bo, odbivši onih 227 for. ostalo n. pr. še 2000 for. premoženja (bolj natanko ne morem govoriti, ker ne vem, koliko se bo skupilo za hišo), naj dobe 1000 for. moji bližnji sorodniki, bratje Miha, Gregor, Ignacij (ako je še živ) in sestra Mica, omožena Rutar v Reki in pa otroci brata Mihe, sestre Mice in rajne sestre Marjane, omožene Nachtigal, v Velenju na Štajerskem. Brat Miha dobodi toliko, kolikor vsi njegovi otroci skupaj in istotako Mica, sploh vsi otroci jedne rodbine skupaj toliko, kolikor jeden brat ali sestra. Če pride na pr. na brata Miho 100 for., dobe toliko tudi njegovi otroci vsi zajedno itd.

Hotel sem voliti nekaj denarja še nekaterim drugim sorodnicam svoje žene, ali ni mogoče, ker so govorile po njeni smrti radi oporoke njene tako lažnjivo, grdo in nespodobno zoper njo in

zoper mene, ker so se zaletavale v poštenje njeno in moje tako samopašno in brezdušno, da se ne more dati nobene njih strupenemu jeziku. Jedni sem obljubil, da ji zapišem v oporoki 200 for., ako se bo vedla pošteno. V zahvalo razžalila me je še tisto uro, pozneje pa sam Bog ve kolikokrat. Dal sem ji dragovoljno jako mnogo reči iz zapuščine svoje žene; v zahvalo me je zasramovala in hodila, kadar je vedela, da me ni doma, v mojo hišo iztikat z dolgimi prsti po mojem blagu. Vse te grehe ji odpuščam, ali nagrade za njeno zlobo ji ni moči zapisati.

V svojem stanovanju imam nekoje izposojene knjige, katere prosim slavno c. k. okrožno sodišče, da jih blagovoli vrniti gospodom, ki so mi jih posodili: 1. Precej sešitkov „Russische Revue“ in dva sešitka: „Statistische Mittheilungen aus Russland“. Naj se pošljejo v Gracarjev Turen gospej Jul. Rudež, od koje pokojnega soproga sem jih dobil. 2. Rodnaja starina (ruska knjiga) in Russland Land und Leute von Roskoschny. Oboji posodil mi je g. beležnik v Kostanjevici [dr.] Hudovernik. 3. Russkij kalendar za 1882 in 124 Madjari (ruska knjiga). Obe knjigi naj se pošljeta g. sodnišk. pristavu Volčiču. 4. Dimitz, Geschichte Krains, trije zvezki iz tukajšnje gimnazije. Svojih knjig imam zdaj že malo, ker sem jih razdal že zdavnaj največ dijakom. Ostanek naj se da tukajšnji gimnaziji. Ruske slovnice pa naj se pošljejo njenemu založniku Gregorju Blažu, trgovcu v Reki. Rokopise svoje prosim izročiti „Slovenski Matici“, da jih porabi, če more (premda vem, da poraba ne bo ni lahka ni izdatna).

V Novem mestu 17. maja 1893.

Janez Trdina m. p.
upokojeni kr. gimnaz. profesor.

V zmislu Trdinove oporoke se je razdelila polovica njegove zapuščine v znesku 2940 K imenovanim peterim društvom, vsakemu po 588 kron; drugo polovico so dobili njegovi sorodniki.

Glede rokopisov, ki jih je prvotno namenil zapustiti „Slovenski Matici“, je 19. julija 1900 sklenil z ljubljanskim založnikom L. Schwentnerjem pogodbo ter mu odstopil vse svoje spise, bodisi v posesti pisatelja samega ali pa koga drugega.

* 5.880 for. bilo tvoj vsa prava prava

jaz mislim, da z dobrim razlogom še lahko dvomim, da bi bilo navedeno razlaganje Kočne pravilno, kajti nastavki (ьць + ina) se ne čredijo kar tako priprosto, kakor bi se komu zljubilo.

Res je nekaj analogije med „kot, kotec, kočina“ in pa med „studen, studenec, studenčina“, če stvar samo površno pogledamo; če se pa bolj natančno pobrigamo, se nam ta analogija začne umikati, kajti „kot“ je samostalnik in „kotec“ njegov deminutivum, „studen“ je pa pridevnik, ki se je z nastavkom „-ьць“ posubstantivil, torej „studenec“ = studen (mrzel) vrelec. — Da bi se pa sufiks „-ina“ zaobešal deminutivnim samostalnikom, mi ne gre prav v glavo in ne morem najti primernih vzgledov za tako izvajanje. Pač imamo od „nov, star, pušč, vroč“ samostalnike „novina, starina, pustina, vročina“ in od „dol, hrib, kotel, zid“ imamo „dolina, hribina, kotlina, zidina“; nikomur pa ne pride na misel, da bi najprej z nastavkom „ьць“ izvedel dotične pomanjševalnike „dolec, hribec, kotlec, zidec“ a iz teh potem „dolčina, hribčina, kotelčina, zidčina“. — Kar je pa posebne važnosti, v vseh teh slučajih bi imel nastavek „-ina“ naglas. Izvajanje Kočne iz „kotec“ (Winkelchen) se mi zdi torej ponesrečeno. Drugo razlago od „koča“ (pastirska) hočem dati samo na premislek, točnih dokazov nimam, tedaj bi bila Kočna (planina), kjer v zatišju stoje pastirske in drvarske kočice. —

Aleksander Hudovernik:

Spomini na Janeza Trdino.

II. Trdinova ljubezen in drugo.

Radoslava — to ime je nadel Trdina svoji prvi ljubezni, ker mu je bila najradostnejši spomin v vsem njegovem življenju, — ljubil je le idealno. Ko se je zaljubil vanjo, bilo mu je sedemnajst let, njej pa deset. In vendar ni bila to navadna petošolska ljubezen, temveč ostavila je blagodejne sledove za vse Trdinovo življenje. Prej so razdvajali razni dvomi njegovo dušo, kar ga je prešinila ljubezen do Radoslave, postal je zopet vesel in srečen. Njeni starši so zadovoljno opažali, da se Trdina zanima za njih hčerko. Z veseljem se je lotil nadaljnjih študij, saj je imel zavest, da se za življenje združi

To je hči megiščanske „kranarja“^{15} poznejše
proslulega bogatina. Zdi se mi, da mi je l. 1911 v Topolnarih
brat dr. Josip Starč samo o tem poročeval + zdi se mi, pravil:
da ta sestra še živi*

s svojo miljenko, ko dokonča svoje študije. V tej zavesti so ga tudi utrdile, ko je po dokončani gimnaziji odhajal na Dunaj, besede njene matere: „Veste kaj, kadar dovršite svoje študije in doboste prvo službo, pridite po mojo hčer, dala Vam jo bodem od srca rada in tudi moj mož bo zadovoljen, ker vas jako ljubi in se z vami najrajši pogovarja“. (Ljubljanski Zvon 1905, 413).

Pa usoda je hotela drugače. Ko je dokončal svoje študije in zaprosil za njeno roko, ga je Radoslava odklonila — pa tudi vse druge snubače — in ostala samica.

„Tiha ljubezen do milice je gorela s čistim plamenom nekoliko blaženih let, dokler se ne prepričam, da je moj ideal mrtev kip, mrzel zame in za vsakega, ustvarjen brez toplega srca in človeških občutkov. Duša mi je zatrepetala ob tem spoznanju in je болоvala težko in dolgo, vendar je ozdravela tudi po tej nesreči in pozabila zgubo“. (Bajke in povesti VIII, str. 70). Kakor piše Trdina v svoji avtobiografiji, sešel se je s svojo Radoslavo zopet leta 1904. v Ljubljani, ko je imel 74 let. Ob svojem tedanjem bivanju v Ljubljani se je šešel tudi s pokojnim pesnikom Aškercem, kateremu je razodel, da ni bil že leta tako srečen, ko tedaj, ko je čez 44 let zopet videl svojo prvo miljenko.

Ta prva ljubezen mu je ostala nepozabljiva. V svoji avtobiografiji piše: „Pohvaliti se morem celo z redko srečo, da mi še ni ugasnila niti nebeška iskra prve ljubezni. Dražestno glavico moje Radoslave okrožuje še zmirom isti rajski žar kakor pred petdesetimi leti. Pred smrtjo se torej ne bom vprašal: čemu sem živel? Če ne telesno, vsaj v duhu povzdignil bom proti svojemu Bogu roke in oči in molil: Presrčna Ti hvala, blagi oče, da si me ustvaril in mi podaril dovetno dušo, ki je spoznala tvoj prelepi svet in tvojega človeka in njegovo slavno zgodovino in vzvišeni poklic in namen njegov!“ (Ljubljanski Zvon 1906, str. 483–484).

Leta 1853. je nastopil Trdina svojo prvo profesorsko službo v Varaždinu. Prve mesece se mu je tu jako slabo godilo. Erar in občina sta se pričkala o tem, komu je skrbeti za plače profesorjem in tako ni dobil pol leta nobene plače. V svojih Bahovih huzarjih in Ilirih nam popisuje ljubezenski roman Ivana Slobodina, s katerim je mislil samega sebe. Tu se je zagledal v lepo Šumićevo Milko, kateri „je podarila priroda krepko, skladno truplo, bujne oblike in predražestna lica, na kojih se je žarila sveža rdečica kakor jutranja zarja“. (Bah. huzarji, str. 62). Občevati je moral začetkoma ž njo v nemškem jeziku. Četudi ni imel povoda dvomiti, da je kljub

nemškemu občevanju Milka odločna in zavedna Hrvatica, ki je pa tudi hrvatski občevala ž njim, ga je, kakor sam pravi, politična strast tako prevzela, da je pretrgal vse zveze ž njo ter se ji odrekel, boječ se, da bi se otroci iz takega zakona ne navzeli tujega duha, 253 „on pa bi bil oče narodnih odpadnikov, najostudnejših zveri na svetu“.

Ta korak je Trdina kruto obžaloval. „Da je bila moja Milka tako strastna nemškuta, bila bi nezvestoba moja precej opravičena, kajti uči izkušnja, da se take prisme presneto težko poboljšajo. Ali Milka je vsa gorela za svoj hrvatski narod, opustila bi gotovo rada nemško blebetanje in se privadila v kratki dobi ilirski ali pa tudi slovenski konverzaciji. Jaz torej nimam nobenega izgovora, ki bi bil kaj vreden. Od takrat je minilo že pol stoletja. Ali težke tri besede, s katerimi sem se tolikokrat pokesal v teh petdesetih letih, ponavljam s skesanim srcem često še dandanes in pravim: sram me bodi“. (Lj. Zvon 1906, 165). Tudi Milka se ni poročila. Ali še živi, ne vem; ko sva se s Trdino zadnjič sešla leta 1905., mi je pravil, da še živi. Hudo mu je bilo še takrat, da se ni poročil ž njo.

Iz Varaždina se je preselil na Reko. Tu se je oženil leta 1858. s Slovenko, hčerjo ljubljanskega gostilničarja Žvoklja, ki je imel gostilno nasproti Kolizeja. Ta zakon pa, kakor nam pripoveduje Trdina sam, ni bil srečen, ker svoje žene ni vzel iz ljubezni. Iz tega zakona so se mu, kakor mi je svoj čas pisal njegov prijatelj dr. Vojska, porodili dve hčerki, kateri je dal krstiti na ime „Slavija in Slovenija“. Duhovnik se je branil krstiti otroka na te imeni, češ da se ne nahajate med svetnicami, katere prizna rimsko katoliška cerkev. Trdina pa je baje pristal, da se morate krstiti na te imeni, češ, da ste „Slavija“ in „Slovenija“ največji mučenici, kar jih je bilo kedaj na svetu. Oba otroka sta mu umrla v nežni mladosti, in tudi mati je legla po triletnem zakonu v hladni grob. Tako je smrt razrušila ta zakon.

Kako so ga na Reki preganjali, nam je povedal v svoji avtobiografiji Trdina sam. Ker se je proti njemu uvedena preiskava kot neutemeljena ustavila, vložil je proti ovaditeljema, ravnatelju Mažuraniću in nadzorniku Jurkoviću, ovadbo radi obrekovanja. Do razprave pa ni prišlo; njegova ovadba se je neki na potu „izgubila“, kakor mi je pravil Trdina. *Mažur Jurk*

349 Leta 1867. je stopil Trdina v pokoj ter se po desetletnem bivanju na Reki preselil na Dolenjsko. V Bachovi dobi se je namreč naselilo na Reki mnogo slovenskih obrtnikov, ki so seveda čustvovali s Hrvati. Med temi obrtniki je bil tudi Trdinov rojak Florijan Virk,

** Po brat Franovec, prijatelj, anji se je končno vdal: da je bila krščena na „Ano Slovenijo“*

doma iz mengeškega okraja. Ta mož je imel gostilno „Pri štirih vratih“ na Reki, kjer so se shajali Trdina in drugi slovenski rodoljubi. Ti slovenski obrtniki sò postali sčasoma reški vladi nadležni, zato je začela iztiravati takozvane „Kranjce“ s tem, da jim je odtegnila obrtniško koncesijo. Tako so odvzeli tudi Florijanu Virku gostilničarsko koncesijo. Povod temu je bila gotovo okolnost, da so zahajali v njegovo gostilno Trdina in drugi razvpiti rodoljubi. Florijan Virk je uvidel, da mu ne kaže več živeti na Reki, nakupil si je posestvo v Bršlinu pri Novem mestu, kamor mu je tudi sledil njegov gost Janez Trdina. Florijan Virk, daleč na okoli znan z imenom „Cilinderbirt“, je imel slovečo gostilno v Bršlinu pri Novem mestu, katero so posebno obiskovali dijaki novomeške gimnazije. Trdina je moral živeti z borno pokojnino letnih 315 gl., ktera pa mu je zadostovala za njegove skromne potrebe. Ko ga je nekoč prijatelj vprašal, kako more pri tako pičlih dohodkih živeti, mu je Trdina odgovoril nekako ogorčen: „Kaj? S 315 gl. na leto se ne živi samo, temveč prokleta dobro se živi.“⁴¹² Ko se je naselil v Bršlinu, je hodil prvih osem mesecev na hrano k „Cilinderbirtu“, tri leta in štiri mesece pa je potoval od kraja do kraja, hodil je na proščenja in sejmove ter cerkvene shode in opazoval preprosto ljudstvo. V tem času je zapisal, kakor mi je sam pravil, največ narodnega gradiva. Odtod se je po preteku štirih let nastanil v Novem mestu, kjer je veliko let stanoval pri „Kraljevki.“

V to dobo spada menda tudi njegovo znanje s¹ Zinko. Kakor nam pripoveduje Trdina v svojih „Bajkah in povestih“ (VIII), je služila Zinka pri njegovi gospodinji za deklo. Bila je pošteno in dobro dekle, drugačno, nego njene vrstnice. Začel jo je radi njenih lastnosti spoštovati in konečno jo je hotel poročiti. Zavedal se je, da ob svoji borni plači ne bo mogel skrbeti še za ženo, ali kakor nam pravi, imel je priliko dobiti precej dobro privatno službo, ki bi z njegovo pokojnino vred prehranila lahko njo in rodovino. A vršile so se razne spletke, ki so razdrle to zvezo. O Zinki nisem mogel izvedeti nič natančnega.

Končno pa je tudi Trdina priveslal v varno pristanišče zakona. Leta 1881. poročil se je z¹ Uršo, vdovelo Jermanovo, ki je imela svoj čas gostilno na Ločni, v Novem mestu pa hišo z vrtom. S to svojo ženo se je prav dobro razumel in s tem zakonom so se mu tudi zboljšale njegove gmotne razmere. S svojo ženo se je udeležil svoj čas tudi potovanja na Velegrad ter si ogledal Prago in še enkrat Dunaj.

413 Tedanjemu novomeškemu proštu Urhu, s katerim je bil Trdina znan od mladih nog, ni bilo nič kaj po volji, da ne hodi Trdina v cerkev k službi božji. Zgražal se je opetovano nad tem proti njegovi ženi. Umljivo je tedaj, da ga je začela žena spominjati na te dolžnosti. Da si napravi mir, napoti se Trdina nekoč k proštu Urhu ter mu zaupljivo pove, da zategadelj ne hodi v cerkev, ker je staroverec. Prestopil je namreč, službujoč na Hrvatskem, k unijatom. Odsihmal je imel mir pred svojo ženo, žena pa pred proštom Urhom. To mi je pravil Trdina z dostavkom, da mu ni nikdar prišlo na misel, spremeniti svojo vero, da je pa to raco obesil proštu Urhu samo radi ljubega hišnega miru.

128 Ta njegova žena je umrla leta 1890. in mu zapustila vso svojo imovino. In tako je ostal Trdina na svoja stara leta sam, njegovi najboljši prijatelji so umrli pred njim. Bivajoč v Novem mestu je največ občeval s svojim sošolcem, graščakom Dragotinom Rudežem in s sodnim svetnikom dr. Vojsko.

348 Ko se je naselil v Novem mestu, ni bil njegov politični glas najboljši. Imeli so ga za rusofila in panslavista. Ko sta se sprehajala z dr. Vojsko, naletela sta čestokrat na vohuna, ki je prisluškoval njih razgovorom. Če se prav spominjam, se je v sedemdesetih letih radi tega postopanja celo vložila interpelacija v državni zbornici. —

V marsičem je bil Trdina velik original. Hodil je navadno enako oblečen po zimi in v letni vročini. K veselicam, ki jih je prirejela novomeška Čitalnica, je v prvih letih rad zahajal. Spominjam se še dobro nanj, da se je pri taki veselici mudil prilično do devete ure zvečer, potem pa naenkrat izginil in se zopet prikazal po četrti uri zjutraj, ko se je do dobrega naspal. —

Leta 1897. je izdal M. M. Hostnik svoj ročni rusko-slovenski slovar. Ta slovar je prečital Trdina od prve do zadnje strani. Divil se je nad bogastvom ruskega jezika ter mi med drugim za zgled navedel besedo „zóloto“ s svojim značilnim dvojnimi pomenom.

Ko je služboval na Hrvatskem, se mu je najbolj omilil znani jezikoslovec Kurelac. Ž njim je prepotoval hrvatsko zemljo in ker je bil odslovljen iz službe in tedaj brez stalnih dohodkov, skrbel je za vse njegove potrebe Trdina. Zato mu je večkrat dejal Kurelac „Ti si supotniče a samoplatniče“. Kurelac je bil velik prijatelj ženskega spola in je zato spravil Trdino čestokrat v velike zadrege. Pravil mi je več pikantnih anekdot, ki jih umevno ne morem objaviti. Kurelac pa je bil tudi jako strasten filolog. Ko sta se nekoč kopala v Savi, sta se začela prepirati o neki slovniški obliki. Kurelac je trdil

svoje, Trdina pa svoje. Ker Trdina ni hotel priznati, da ima Kurelac prav, zagrabil ga je za vrat ter ga potisnil pod vodo. Vsega modrega v obrazu je potegnil zopet iz vode, in prvo je bilo, da ga je vprašal, kdo da ima prav. Naravno je, da mu je Trdina, ki bi radi tega prepirčka skoro našel smrt, priznal, četudi nerad, da ima Kurelac prav.

Na svojem potovanju po Hrvaškem je prišel Trdina nekoč tudi v Križevac. Seboj je imel ekscerpt iz Haxthausnove knjige o Rusiji in ruski zemljevid. Orožniku, ki ga je srečal, se je zdel Trdina sumljiv in to tem bolj, ker je našel pri njem ruski zemljevid. Aretiral ga je in gnal v križevaške zapore. Sudac ga je zaslišal ter mu je takoj povedal, da je osumljen kot ruski agent. Preiskava se je pričela in Trdina je bil več dni v preiskovalnem zaporu, dokler ga niso zopet izpustili na prosto. Pravil mi je Trdina, da se mu še vse žive dni ni godilo tako dobro, kakor v tem zaporu. Ko so izvedeli njegovi nekdanji učenci v Križevcu, da se nahaja njih nekdanji učitelj v zaporu, založili so ga z najbolj okusnimi jedili in najboljšo pijačo. Tudi jetničar je bil ž njim nad vse prijazen. Pravil je Trdini, da ima smolo s svojimi jetniki, ker mu izročajo orožniki samo take poštenjake, kakor je on. Dal mu je na prosto, ako hoče ponoči pobegniti iz ječe, ker je ne bo zaprl. Seveda se Trdina tej prijazni ponudbi ni hotel odzvati. Sicer pa se je že čez nekaj dni ustavilo kazensko zasledovanje proti njemu, ker ni bilo za to nobenega povoda. —

Trdina je bil velik Slovan ter je vse svoje dni z zanimanjem zasledoval slovanski pokret; trdno je veroval v bodočnost Slovanstva in s to zavestjo je legel v grob. —

*bolje piše, nego sem ga sm
osebno. A zgrešil je, kakor tudi sicer v življenju, trdni ton — t.
Čar Kurelaca (207) v Trdinovi je: ničesar navajajo, pa
konec je. — Čisto enako vtinit
njeni zaščitovani J. M. Borec,
je v pamflet (Dan "izza ...") zoper smrtnege sovražnika Jek.
J. Glaser: Koblarja za lasse pritiral čisto tujo osebo, Jek. M.*

Vstajenje.

Nosilo solnce žarek zlat
kostanjem sto je dni,
zdaj zacvetela je v pomlad,
iz njih njegova kri.

Spet dala so drevesa vonj
opojen, krepek, zdrav —
nihče ni zimoval zastonj,
ne gozd in ne ljubav.

412 bolezní nagajala mi je poltretji dan tudi podagra ali putika, kakor jo zovó kranjski Slovenci. Tudi to novo bol počastil sem s pesmijo, kojo sem skoval po noči, ker radi silnih bolečin nisem mogel zaspati. Iz teh kratkih pojasnil se vidi, da mi slabo zdravje ne dela prevelike preglavice, mnogo bolj v živo zasegla mi je lani neka druga neprilika. Boncem bilo se je posrečilo, da so mi zatrosili zdražbo v domačo hišo. Vse spletke mi niso znane ali to vem, da je začel akcijo proti meni tukajšnji proš^{ta} Urh (sorodnik poslancu Kljunu in moj nekdanji součeneč!) s tako surovim in nesramnim razžaljenjem, kakoršno se ne pripeti vsak dan in mene ni prej še nikdar doletelo. Poklical je k sebi mojo deklo(!) in ji ukazal, da naj pové svoji gospodinji, moji ženi, da me mora poleg svoje dolžnosti napotiti k izpovedi in sv. obhajilu, ker jaz svetotajstva popolnoma zanemarjam. Glede na vero in verske reči vedla se je moja žena prej vedno prav pametno. Rekla je večkrat: Jaz te ne bom silila, da bi šel k izpovedi, saj si se učil več nego jaz in veš torej bolje od mene, kaj ti je storiti. Ali zdaj zanetili so bonci v v nji strah in fanatizem. Jela je misliti, da se pogubi na vse veke, ako me ne bo mogla nagovoriti na pokornost proštovemu povelju. Nastopali so neprijetni prizori, pričkanje, prekanje, jeza, jok i. t. d. Jaz nisem mogel in smel žrtvovati duševne slobode taki zlobi. Dejal sem ženi: Jaz sem staroverec in ostanem staroverec do smrti. Slovenski škofje s pastirskim listom in novomeški proš^{ta} Urh s svojo nesramnostjo prisilili so me, da si iščem zavetja tamo, kjer bom živel brez neprilik in ovir po svojem uverjenju v društvu jednako mislečih slavjanskih bratov. Miril, poučeval, blažil in prosil sem jo, kakor sem le vedel in znal, ali dolgo brez uspeha. Začela mi je celo groziti, da se bo od mene ločila, kajti neče več živeti s človekom, kojemu duhovščina ne bo dovolila ni tega, da bi ga zakopali v blagoslovljeno zemljo. Sčasoma so jo moje besede nekako potolažile. Pred pustom zgrabila je bolezen tudi njo in kakor meni ni se niti nji zdravje do zdaj povrnilo. Močno se bojim, da prepiru ni še konec. Kadar ozdravi, jeli jo bodo zopet drezati bonci, nobena strast ne vzbudi se tako rada kakor yerski fanatizem v neizobraženih ljudeh.

Vprašali ste me, če prinese „Zvon“ kaj kmalu kako mojo bajko. Leto je že zdavnaj minilo, kar sem poslal Levcu povest „Stojan in sv. Jernej“, ali zaman čakam priobčenja njenega. Ko sem mu pisal, da bom ostal še dalje sotrudnik njegov, ako mu bo drago, nisem dobil od njega nobenega odgovora. To molčanje dokazuje

In to urh, ki mi bil nikak fanatik v ob časih tovrstnemu celo poštol alno odav. Manjkalo mu je le ogled. To je že 7. Danes i. mi! Naslednje je pa tudi persona in v civilnem letu v ljudstvu! In to pojen Xemes Elbert. Tako Daleč smo jo namreč florenti privozili. se vozejo Okroglo, pet. 8/8

Vojeslav Molè:

Spomin na gimnazijo.

Na izprehodu v bolonjski okolici.

Spominjam se: bil dan je kakor ta.
Skoz okna se je zlival vonj pomladi,
čez strehe videl sem, kako smehlja
se solnce na razcveteni livadi.

Nekdo je čital. Verzi so zveneli
kot godba, polni solnca, polni sanj,
in so o Kirkini ljubezni peli,
o morju, polnem purpurnih bleščanj.

Kot rujno vino pilo je glasove
srce, ki je poznalo le pomlad,
in stran od knjig v cvetoče je bregove
oko se zastrmelo čez zelenje trat.

In duša zrla je šumeče morje,
nad njim sivi se breg navpičnih skal,
tam Kirke v nepregledno zre obzorje,
če ni še jadra iz človeških dalj.

Nad njo ciprese temne v zrak kipijo,
dva pantra sta privila se k nogam —
in zdaj, ah, zdaj: čez morsko stran drčijo
trireme k plodnim Kirkinim zemljām . . .

Prestal je glas. Krog mene šolski hlad.
Drug glas pregnal je misli solnčnočiste,
razlagal je — cvetela je pomlad —
duha antike: grške aoriste.

„Ljubljanski Zvon“ XXXIII. 1913. 7.

*Zborna misel. Ja bi n
tudi: meter in skeniranje re
skal, Julij (?) - nočan, že
Da bi se 25
je hotel izvigniti iz op
Prešerin; splav bi v
O krogu post*

Aleksander Hudovernik:

Spomini na Janeza Trdino.

III. Iz Trdinove korespondence.

1. Pisma dr. Pavlu Turnerju.

1.

V Novem mestu 6. septembra 1886.

Predragi gospod doktor!

Presrčna Vam hvala na krasnem Vašem pismu in fotografiji! Mnogo, mnogokrat sem mislil na Vas in obžaloval, da živite tako daleč od ljubljene slovenske domovine. Z veliko radostjo sem prebiral dopise in spise Vaše v slovenskih časnikih, seosebno pa me je zamikala govornica, da boste prevzeli Vi uredništvo „Slovenskega Naroda“. Bil sem čisto uverjen, da v boljše roke ne bi moglo priti glavno naše glasilo. Bridko sem vzdihnil, ko sem zvedel, da Vam iz jako važnih razlogov ni moči lotiti se tega posla. Ahasverovanje Vaše bilo mi je dobro znano. Poročal mi je pridno o Vas najprej rajnki ravnatelj reške realke, poštenjak Markovič, ki je poznal po mnogih svojih znancih natanko usodo vsakega dijaka, ki je prebival kdaj na Reki. Po njega smrti dobival sem naznanila o Vas od bivših dunajskih vseučiliščnikov, ki so o priliki z Vami občevali. Vaše zgone in nezgone, vsakovrstne izkušnje in opazke so tako zanimljive, da bi bila velika škoda, ko bi zatonile v pozabljenju. Prosim Vas v ime svoje in mnogobrojnih Vaših častilcev in prijateljev, da nam opišete obširno vse, kar ste na posvetovanjih in v službah svojih mičnega in znamenitega videli, slišali in zvedeli. Ti Vaši „spomini“ obogatili bodo slovstvo naše z biserom, ki ne bo izgubil nikoli svoje vrednosti in dražesti. Po pravici Vam se zdi neprijetno, da morate služiti tujstvu, itak Vam čestitam, da si niste iskali kruha v državni službi. Zdaj imate vsaj upanje, da se boste čez nekaj let osvobodili in v privatnem življenju ohranili ste si vso samostalnost mišljenja in neoskrunjeno narodno poštenje svoje. Kot uradnik služili bi bili tudi tujstvu, ob enem pa bi bila zahtevala vlada, da ji žrtvujete po vrhu še značaj, vest in dušo svojo. Če je ne bi bili hoteli poslušati, spodila bi Vas bila v pokoj in dejala pod policijski nadzor kakor je na pr. mene. Neizrečeno me je bolelo, da sem moral zapustiti šolo, v kateri sem imel tako lepo priliko, vnemati v mladini gorečo ljubezen do slovanstva, živo hrepenenje po slovanski svobodi in iskreno mržnjo proti vsem zatiralcem in krvnikom

Markovič

Gosminj

XI-70

207

naše narodnosti in naših pravic. Z Reke preselil sem se v Novo mesto, kjer živim zdaj že skoro 19 let. 15 let sem popotoval na vse strani po Dolenjskem, da se seznanim korenito z nravi in običaji slovenskih kmetov in malomeščanov. Sosebno marljivo lazil sem po brdih in tokavah zelenih Gorjancev, ki so mi priobčili brez števila bajk in pripovedek, katere pošiljam že več let v „Ljubljanski Zvon“.

Bralci so dolgo mislili, da so to narodne pravljice in nekateri so se jezili name, da jih ne zapisujem tako, kakor sem jih slišal iz ust prostega naroda. Jaz sem se strašno smejal ti graji. Ne bom dejal, da v teh bajkah ni nobene narodne pravljice, ali njih glavni vir so misli in čustva, katera je vzbudila v meni slavna gora, ki se zove „Gorjanci“. Če so čisto narodne štiri vrstice, so gorjanski celi štirje listi. To velja za vse bajke, ne le za nekatere. Spisal sem v Novem mestu tudi še marsikaj drugega. „Hrvaški spomini“ osnovani so precej na široko, končal jih bom komaj v dveh letih ali pa še ne. V njih pridete na vrsto tudi Vi, gospod doktor! Omenil bom o Vas, da ste bili najresnejši in najzrelejši izmed vseh mojih učencev, da ste znali imena raznih filigranskih nemških držav in državičic bolj od mene, učitelja svojega in da ste se porodili v takem slovenskem okraju, kjer se zove krampir — bob! Po takem vidite, da se spominjam jako dobro Vašega dijakovanja na Reki. — Pred 4 leti naveličal sem se vednega pohajkovanja in samevanja ter se oženil. Vzel sem prosto kmetiško krčmarico, ki je pa jako dobra gospodinja. Razven drugih svojstev prikupila mi se je s tem, da je volila zmirom z narodno stranko in da ne zna nič nemški. Hiša, v kateri stanujem, je njena. Za vse drugo živim zdaj dosti zadovoljno; ali začela mi je trkati na vrata tožna starost z vsemi neugodnimi svojimi spremljevalci. Notranje bolezni še nisem imel nikoli nobene, ali strašno hudo me je večkrat trgalo po glavi, v nogah in v desni roki. Najbolj me nadleguje glava. Že celo leto mi je vsa krastava, tudi mi teče iz ušes. Največ mi škodi poletna vročina. Proti zimi upam, da mi bo odlagnilo. Neskončno me bo veselilo, če mi boste hoteli še kdaj pisati. Verjemite mi, da sem prečital Vaš list gotovo 50krat. Prejšnje čase se jaz kar nisem mogel pripraviti, da bi komu kaj pisal. Ta epistolofobija, ali kako bi dejal, mi je menda prirojena.

Na Reki vem, da celih 10 let nisem pisal nobenega lista. Tudi Vam sem ostal dolžan odgovor. Ali ne samo Vam! — — V Novem mestu sem se nekoliko poboljšal, velim nekoliko, kajti tudi zdaj še dolgujem kakih dvajset odpisov!

Želeč Vam zdravje in vsako ino srečo

Vaš Ivan Trdina,
profesor „in partibus.“

2.

V Novem mestu 22. julija 1889.

Predragi gospod doktor!

Ne morem Vam dopovedati, kako neskončno me je razveselilo ljubeznivo Vaše pismo. Uverilo me je, da se brigade in zanimate še vedno zame, dasi sem Vas s svojo nemarnostjo zopet razžalil. Ostal sem Vam „poleg navade stare“ jeden odpis dolžan! Lepo Vas prosim, oprostite mi to zanikarnost, za katero bi z dobro vestjo lahko prisegel, da mi je prirojena. Resno se hočem potruditi, da zamudo popravim in se poboljšam — vsaj kolikor toliko. O bolezni moji dala bi se pisati dolga razprava. Meseca avgusta bode že 4 leta, kar me je začela po malem nadlegovati; vrhunec svoj pa mislim, da je dosegla lansko poletje. Ušesa so mi se že zdavnaj toliko zadržavila, da mi ne preti od njih nobena velika nevarnost, akoravno niso še povse dobra. Glavni in pravi izvir ima nadloga moja v rogovilasti krvi, ki mi sili v glavo, vrat in sploh gornji del života ter jih obsiplje neprenehoma z novimi pegami, prhaji, krastami, turi in drugimi takimi izpuščaji. Držal sem se najstrožje diete, pol leta sem se postil kakor kak indijski puščavnik, umival sem se pridno z gorko vodo, popil sem več nego 40 steklenic ribjega olja, mrzle vode cele sode, vina, piva ali kake druge pijače pa niti kapljice — in vendar me vražja sitnost nikakor neče pustiti. Drži se me kakor klop, baš zato pa sem se ji sčasoma privadil in zrem zdaj nanjo brez žalosti, brez nejevolje, ravnodušno, ironično. Preveril sem se, da bolezen ni tako huda nesreča, kakor ljudje upijejo, in da prinese človeku celo razne, jako zaželjene prijetnosti. Večkrat po cele mesece nisem šel nič od doma, letos na pr. vso zimo nisem bil nikjer zunaj, itak mi se ni nikoli nič tožilo ali inako storilo. V topli svoji izbici sem ne le hodil, sedel, čital in ležal, ampak tudi prepeval, plesal, žvižgal in se od srca radoval, da nimam prilike srečati ali videti kako odurno prikazen, kakega mameluka, bonca, vohuna, tercijala, tercijalko, kruhoborca ali kako drugo tako pošast, ki nam okužuje slovensko zemljo. Jednoč sem se domislil, da bi se mogla moja bolezen prav lahko končati — s smrtjo! Ta misel me je tako udobrovoljila (premda življenje na vso moč ljubim, že zato, ker bi rad čakal, da dobé slavjanski naši zatiralci poštene batine), da sem zaskočil pegaza in pozdravil in poslavlil nemilo gospo smrt z mnogobrojnimi stihmi, ki so bili seveda robati in nepoetični, ali so me vendar dva dni preugodno kratkočasili. Razven navadne

da ne mara več moje pomoči. Človek mu ne more za to zameriti. Radi mojih bajk napadali so ga strašno ne le v nemških časnikih, ampak tudi v državnem zboru . . .

Doktor Mahnič je velezabavna prikazen, ali ob enem pa vendar velikanski anakronizem. Zakaj se ni rodil pred 500 leti? Takrat bi bil smel slovenske slobodnjake ne le psovati, ampak jih metati kupoma tudi na goreče gromade, da bi bilo veselje. Jaz sem prebral 3 zvezke njegovega „Rimskega katolika“ in se čudom čudil učenosti, še bolj pa logiki njegovi, koja ima samo to napako, da se tepe preveč pogostoma z Aristotelovo. Mahnič je presojal tudi moje bajke jako kratkočasno, prav po svoji šegi in metodi. Na koncu veli o njih „Sploh pa so Trdinove bajke prava kloaka, v katero se izliva vse, kar se more misliti najbolj ostudnega in kosmatega, prava kvintesenca mladoslovenskega liberalstva!“ Ta kritik je bogme radikalnen, kaj ne da?

S presrčnim pozdravom Vaš najiskrenejši prijatelj

Janez Trdina.

3.

V Novem mestu 26. julija 1889.

Predragi gospod doktor!

Evo Vam zopet pismo, v dokaz, da se kanim res poboljšati in povrniti, kar sem ostal na dolgu. Moja bolezen je podobna morju, da se perijodično povečuje in pomanjšuje, samo da ne tako pogostoma. Zdravje mi se gotovo vsak mesec po jedenkrat znatno zboljša, potem pa zopet ravno tako gotovo po jedenkrat znatno shujša. Najbolj čudno pa je to, da takrat, kadar sem najbolj bolan, najbolje spavam; kadar pa mi se zdravje na bolje obrne, da često vso noč niti ne zadremam. Pravo spanje mi ne pride po več dni, ne da bi me to kaj posebno oslabilo. Kakor sem Vam pisal v zadnjem listu, nisem šel vso zimo nič na plan, sprehajati sem se začel proti koncu aprila. Pred dvema letoma so mi bile kraste obraz tako grdo izšarale, da se nisem mogel pokazati ljudem in sem moral čepeti doma tudi o gorkem in lepem vremenu. Lani sem si očistil lica in čelo z milom in ribjim oljem in sem jel hoditi na šetnjo, ali sem se brzo uveril, da mi vročina jako škodi. Naredila mi je debel znoj, ki je bil tako oster, da mi je povsod, koder me je oblij, razjedel kožo. Ta skušnja me je poučila, da se moram hitre hoje odvaditi. In tako lazim zdaj prav polagoma vsako vedro jutro po jedno ali dve uri po ljubki novomeški okolici. Večinoma sem sam. Odkar mi je umrl odlični prijatelj Drag. Rudež, imam na Dolenjskem samo

jednega moža, s kojim občujem povse intimno. Ta mož je sodniški svetovalec Andrej Vojska. Z njim govorim lahko na vsa usta vse, kar mi je na srcu, brez straha, da me bo ovadil ali raznašal. Vojska se v službi ni „skisal“, ohranil si je vso samostalnost in svežost duha in srca, društvo njegovo je prav prijetno. Bistroumno presoja politične, narodne in družabne razmere in pozna temeljito preražlične spletke, koje se snujejo in vrše v birokratiji in hierarhiji. Javno ne kaže baš mnogo poguma, o službenih svečanostih obeša na pr. po šest črnorumenih zastav, narodne pa nobene; ali po drugi plati pa mu se mora priznati, da o volitvah ni dal še nikoli svojega glasu proti narodnemu kandidatu in da se ni še nikdar prilizoval svojim poglavarjem in drugim vladinovcem. Sploh pa jaz ne maram dosti družbe naše inteligencije, ker je presilno pokvarjena. V naših časnikih čita se večkrat tožba, da je društveno življenje v Slovencih slabo razvito in nezdravo. To je istina; slabo razvito in nezdravo pa je radi napak, kojih se je navzelo naše razumništvo od Nemcev. V obraz kažejo se gospodje človeku jako prijazne, za hrbtom ga pa obirajo, ali pa vsaj prav po pobalinsko oponašajo glas in kretanje njegovo in mu podtikajo besede, kojih nikoli ni izustil. Takih ljudi nahaja se v naši inteligenciji gotovo 80%. Često sem opazil tudi to, da udrihajo ne le nemškutarji, ampak tudi narodni gospodje najrajši in večinoma po privržencih naše stranke, dočim se jim kak izdajalec kaj lahko prikupi. Ranjki Dežman je bil ljubljanskim narodnjakom celó jako važna avtoriteta! In v slovenskih časnikih brali smo o njem jako laskave nekrologe! Slovenci so ga na vseh straneh zlatili in lepotičili, samo to so obžalovali, da ga je ločila od našega naroda „nesrečna politika“. Kaj bolj podlega, nego je bila ta hvala, ne more se lahko misliti. „Nesrečna politika!“ ha ha ha! Ako se bo ubogi naš narod iztrgal kdaj iz davečih ga sovražnih parkljev, rešila bo ga politika, ne pa nadeti srakoperji in pravilno posušene zeli prokletega Dežmana. On je bil najgrji lopov in naš najnevarnejši nasprotnik in hudodelec, dokler je živel in za lopova in hudodelca moramo ga imeti tudi po smrti njegovi. Na grob trebalo bi mu postaviti črn steber z gadovo podobo in napisano: „Tukaj počiva najgnusnejši izmed vseh sinov, koje je rodila mati Slovenija, njen črni izdajalec in morilec, pravi naslednik Jude Iškarijota, Dragotin Dežman. Popotnik, ki bereš to vražje njegovo ime, pljuni mu na grob in prekolni ga ter hvali božjo pravičnost, ki je začrtala v srce vsemu človeštvu sveti zakon, da vsakega izdajalca domovine zaničuj, črti in preklinjaj rod za rodom zdaj in

do konca vekov.“ — Tako bi morali častiti take svinje kakor je bil Dežman, ne pa pisati jim nekrologe kakor najzaslužnejšim rodoljubom. — Politično življenje ne daje se odcepiti od društvenega; kjer je to ostrupljeno, boluje in propada tudi ono. Zato ni bilo čudo; da smo doživeli o zadnjih volitvah toliko sramotnih epizod, mesto jednega tabora imeli smo dva in vsak tabor delil se je zopet na dve sovražni si stranki. Dogodila se je o ti priliki redka novica, da so pogazili disciplino celo farji ter se vrgli kakor besni na svojega tovariša Kljuna, ki je sicer ves hudičev, ali jim se je zdel najbrž še premalo zloben, fanatičen in spletkarski. Še huje mesarili so se posvetni domoljubi najprej z bonci, potem pa med sabo. Vošnjak izpodkopaval je Žitnika, Kalan Deteljo, Podboj Kavčiča, župniki in kmetavsi Bleiweisa, kapelani Hribarja, Hribar Možeta. Krdelo „Slo-410 venčevo“ ne more očitati ničesar krdelu „Slov. Naroda“ et vice versa. Grešilo se je smrtno na jedni in na drugi strani jednako. Ta volitev nas je poučila, da smo Slovenci na Kranjskem še vedno oni isti politični otroci, kakor smo bili l. 1848. s tem razločkom, da smo izgubili povse idealni polet, s kojim smo se odlikovali tisto leto.

Drugi glavni vzrok, zakaj me ne mika društvo tukajšnje slovenske inteligencije, je pasja servilnost njena. Ti gospodje služijo z večine državi, ali pa so z uradniki vsaj v sorodstvu ali v kaki drugi zavezi. Gorje si pa narodu, ki je brez neodvisnega razumništva! Taka beda pritiska ravno nas Slovence. Kdor izpregovori v družbi moško, slobodno besedo, zmeša vso pričujočo gospodo. Od neprilike reveži ne vedo, kamo bi se deli. Nahaja pa se tudi dosti vohunov in ovaduhov, ki donašajo politične pomenke še tople okrajnemu glavarju in policiji. Še nikoli, kar jaz pomnim, niso se pokazali naši omikani rojaki za tako plazljive, z repom migljajoče koderčke kakor lansko leto. Kadar sem srečal kako tako vedno šen-brtavfajočo živalico človeškega rodu, šepetale so mi usta nehotoma: Ps, ps, ps! — Pasjo servilnost pa nam oznanjujejo le prepogostoma tudi slovenski časniki, brez razločka barve. Kolikokrat, kadar sem se nameril na kako podlo hvalisanje in omledno dobrikanje, moral sem zarentačiti, zaškripati z zobmi in vreči list pod noge in ga steptati na drobne krpe.

Kakor veste, imamo v Novem mestu tudi gimnazij. Prejšnje čase sem se kdaj kaj malega prav rad pomenkoval s profesorji, ali odkar so dijakom strogo prepovedali zaradi mojih bajk „Ljub. Zvon“, ne maram več govoriti s temi — bedaki . . .

S presrčnim pozdravom Vaš najskrenejši prijatelj

Janez Trdina.

— In jaz — ali sem norec?

— Vsi ljudje so norci! A zdaj pojdite!

In odvedli so ga nazaj na posteljo. Utihnil je, ker se ni hotel izdati. Bilo mu je, kakor bi moral vsak hip zajokati. A po mislih se je motalo žalostno vprašanje: Ti prijatelj z moje mize, ali je to tvoje delo?

In nato se je razgrnila nad njim noč, ki se ni nikoli več razjasnila.

Aleksander Hudovernik:

Spomini na Janeza Trdino.

III. Iz Trdinove korespondence.

1. Pisma dr. Pavlu Turnerju.

4.

V Novem mestu 28. aprila 1890.

Predragi gospod doktor!

Presrčna Vam hvala, da se me spominjate tako ljubeznivo in stanovitno. Z malokojo novico bi me bili mogli tako razveseliti kakor s to, da se bode te oslobodili dosedanjih svojih poslov, delali potem le za nesrečno našo domovino in da se po tako davnem razstanku zopet vidiva. Vsekako je potrebno, da se za stalno naselite v Ljubljani, ki ni le slovenska stolica, ampak tudi jeden glavnih taborov, v kojem se zbirajo vnanji in notranji naši sovražniki. V nji maha z žezlom famozni Misija, brez katerega bi bil rimavsar Mahnič prazna ničla. Naše klerikalce delim jaz na tri kupe. V prvem se nahajajo naši prijatelji in resnični duhovniki: S. Gregorčič, Gorazd in morda še kakih petdeset drugih. Tem možem bratovski poljub in poklon do zemlje! Veselimo se, da se je že tako pomnožilo to dično krdelo. Za moje mladosti takovih ni bilo ni toliko, kolikor imamo prstov na jedni roki. V drugem kupu leži navadno prosto blago. Ti možakarji ljubijo denar, dobro življenje in nekoliko tudi domovino. Slavjani baš niso, ali jih štejemo lahko vsaj za Slovence: zapisani so v družbo sv. Mohorja in o volitvah glasujejo za narodnega kandidata. Klerikalcev te vrste je največ v naši Sloveniji. Pametna po-

litika nam zapoveda, da živimo z njimi v slogi in prijaznosti. Žaliti jih ne smemo, da se nam ne prevržejo v osebne in narodne sovražnike. Ker niso fanatiki, občuje se z njimi brez težave, ali treba je takta: njih predsodke moramo pustiti na miru. Grešna in izdajalska pa bi bila taka obzirnost proti boncem, ki sestavljajo tretjo skupino, proti goriškemu mahdiju Mahničju in pokroviteljem in pomočnikom njegovim. Ta peklenska druhal hoče nam uničiti vse pravo narodno življenje, vso resnično inteligencijo, naš razum, naše srce! Z njo treba biti neprestan boj, boj do zadnjega hipa, boj brez milosti, dokler se ne zdrobi in zmelje nje moč v prah in pepel. Mahnič vihti svoje zlobno pero ne le za Rim, ampak ob enem (posredno) tudi za pangermanizem in iredento, dasi to svojo alijanco zatajuje in se dela o priliki celó iskrenega slovenskega rodoljuba.

Za Ljubljano ste Vi, preljubi moj prijatelj, potrebni že za to, da bodete povečali v nji malo število čistih, nesebičnih, požrtvovalnih, vsestranski izobraženih narodnjakov, pisateljev in značajev. Odkar je umrl Bleiweis, ostali smo brez vodnika. Mesto njega imamo razne prvake, prvoborilce in odličnjake, ki nam pa ne morejo nadomestiti izgube, ker so [često] med sabo nesložni. Slovenci in domoljubi so, mislim, vsi, ali za nekatere da bi se trditi po pravici, da ljubijo mnogo bolj sebe nego svoj narod. Sploh je Ljubljana gnusno gnezdo samoljubja, servilnosti, farizejstva in vsakovrstnega spletkarstva. Vrlega Možeta (Moscheta) so odrinili s političnega po-³⁵²⁴ prišča. O zadnji volitvi v ljubljanski mestni odbor porabili so klerikalci njegovo častno ime za svoje nečastne namene, razglasivši ga za svojega kandidata brez vednosti in privoljenja njegovega! On je protestiral, ali je vsekako žalostno, da mu narodna stranka še do zdaj ni dala satisfakcije za bridko razžaljenje, koje mu je bila naklonila. Možeta po obrazu ne poznam, ali moji ljubljanski znanci so mi ga dostikrat pohvalili, da zna on najbolje in najspretnije obdelovati in pridobivati za naš program močno ponemčeno in po slabem vzgoju in branju pokvarjeno ljubljansko gospodo. Rekli so mi, da se je priljudnemu vedenju, taktnosti in veščini njegovi posrečilo že marsikdaj, da je omahljivce sprijaznil s slovenskimi zahtevami in jih o volitvah nagnil na našo plat. Takih gosposkih, fino omikanih in olikanih agitatorjev, kakor je on, bomo še dolgo prav nujno potrebovali v vseh naših mestih in trgih, koje nam je izpridila večstoletna germanizacija. Z lepim načinom, po diplomatski se daje v njih mnogo doseči, s preradikalnim vpitjem pa se često več škodi nego koristi. Prosim Vas torej, predragi gospod doktor,

** Monda je se nikdo ni nestrkal je žobe bolje od Trdine. V teh letih so tudi z vso resnobo*

da ukorenivši se v Ljubljani skušate Možeta privedi nazaj v narodno delavnico, da posredujete med njim in drugimi prvaki in ga z njimi pomirite in z bogate. Koristnih in domoljubnih trudov in poslov Vas čaka toliko v Ljubljani, da boste z največjo težavo vse zmagovali; zato pa boste imeli obilo prilike, nabirati si velikih in trajnih zaslug za ožjo domovino svojo, pa tudi za vse slavjanstvo, čigar prevažna trdnjava je na njega skrajnem jugozapadu baš naša krasna sirota Slovenija.

Vaše pismo, predragi prijatelj, mi dokazuje, da me zmatrate za velikega filozofa. Te hvale ne morem sprejeti, ker je nisem vreden. Res je, da prenašam vse nadloge brez žalosti, boli in skrbi; ali te ravnodušnosti nisem si pridobil s kakim globokim modrovanjem in silnim naporom, nego mi je že prirojena, dana mi je torej brez kakega mojega zasluženja. Vselej, kadar me je pritisnila huda bolezen ali kaka ina neprilika, našel sem kmalu v nji vsakovrstna bla-
 350 godatna in smešna svojstva, ki so ji vzela do malega vso nadležnost. Čim dalje traja sitnost, tem več nabere se tudi koristi in smešnic njenih in se torej i laglje trpi. Sedanja bolezen mi nagaja zdaj že
 350 peto leto, ali verjemite, da sem vedno tako dobre volje, kakor sem bil v davno pretekli dobi trdnega zdravja. Razven drugih prijetnosti in dobitkov, koje mi nosijo bolezni in sem Vam jih jednoč menda
 ✕ že omenil, zboljšale so mi še vselej financije. Mnogi ljudje trošijo silne novce za zdravnike in njih recepte in maže, jaz pa za take reči nisem dal še nikoli, kar sem na svetu, ni krajcarja. Rad verjamem, da Eskulapovci znajo zdraviti kako lahko rano in vnanjo oskrumbo, ali v notranjih bolih in vredih do malega samo ugibljejo in eksperimentirajo. Tudi to potrjam, da dobri lečniki marsikaj lahko pomagajo bolniku s svojimi sveti in napotki, ako poznajo natanko vse njegove razmere, navade, razvade, zgodovino mladih let in grehov njegovih i. t. d., ali baš ta veščina njihova dokazuje najbolje, da medicina do zdaj ni še nikaka znanost, nego le umetnost. Jako pametni možje, ki so premozgali korenito vso sestavo, naravo in potrebe človeškega (trupla, prezirali so zdravnike, na pr. slavni češki učenjak prvega reda Purkynje. Moja zdravila bila so v vseh boleznih: pokoj, gorkota, post, voda in dobra volja s petjem, plesom, veseliimi pogovori in kratkočasnim branjem. Vem, da se bolniku često ne ljubi peti in rajati, vendar prav hude bolečine ne morejo trajati po več tednov in mesecev, ker bi človeka prej umorile. Bolniki se vse preveč sami cmerijo in javkajo in drugi ljudje so pa tudi tako nespametni, da jih zmirom le omilujejo, dočim bi jim stokrat več

koristili, ko bi jih hrabрили in razveseljevali. Jaz sem se držal, kakor pravim, ine metode. Po noči dostikrat nisem mogel zaspati, pa sem si prepeval po cele ure in pozabil vso putiko in vražje njeno ščipanje. ³⁵¹ Večkrat se mi je pripetilo i to čudo, kadar sem jel krožiti kako novo svojo pesem, da so se bolečine ustrašile hrapavih verzov moje makaronske poezije in me pustile potem za dolgo časa na miru! Po takem je tudi umevno, da mi je morala vsaka bolezen financije znatno okrepčati. Prihranil sem si lahko vsak mesec po deset in še več forintov, kar se zdi komu drugemu malenkost, meni pa o mikroskopični moji pokojnini — cel kapital! Na usodo svojo ²⁰⁶ nimam vzroka, da bi se tožil, ker uživam dva predragocena zaklada. Jeden je zlata osebna sloboda, drugi zlata zadovoljnost. Vsak teh dveh zakladov vreden je na mesec med brati vsaj 5.000 forintov. 120.000 for. v letu bogme ni šala — ali ti dohodki so žal samo idealni, dočim dobivam realne pokojnine na mesec le 26 for. avstrijske vrednosti. — Upanja imam prav malo, da bi se znebil kaj kmalu svoje nadloge. Gornji del života mi je poln drobnih izpuščajev in periodično ga obliva nekak strupen gnoj, koji mi razjeda vrhnjo kožico, ki se vselej brzo zaceli ali malokdaj za dolgo. Ali v postelji mi ni treba ves dan ležati, tudi mi dišita jed in pijača. O lepem vremenu grem se nekoliko izprehajat, na kako večje potovanje pa se ne morem še odvažiti. Kadar pridete na Dolenjsko, mahnila jo bodeva peš, če ne drugam, vsaj na Toplice (dobri dve uri od Novega mesta). ↗

Presrčno pozdravlja Vas in vse naše na Dunaju bivajoče rodoljube ostajam

Vaš

najiskrenejši prijatelj in spoštovalec
J. Trdina.

5.

V Novem mestu 10. junija 1890.

Predragi gospod doktor!

Pisal sem Vam proti koncu aprila in zdaj bi rad nadaljeval svoj dopis, ker v 1. listu nisem bil odgovoril vsem Vašim vprašanjem, ali od takrat ste morda že zdavnaj Dunaj zopet zapustili. Če se nahajate še tamo, Vas prosim, da mi blagovolite to naznaniti in dva dni pozneje prejmete moje pismo. Moje zdravje, ali pravzaprav

moja bolezen giblje se v starem tiru, nekoliko dni kopal sem se v dolenjskih Toplicah, ki so dobri dve uri od N. mesta. Voda ima 30° R in je preizvrstna za mnoge boli, za mojo nadlogo je pa jako nedolžna. To sem Vam že večkrat povedal, da bolezen meni ne jemlje nič dobre volje. Ali bolna je že dlje tudi moja žena in nji žal ni prirojeno svojstvo, da bi si odganjala bolečine in dolgčas s petjem in plesom. Da je ne žalim, moram i jaz mirovati.

Naši Dolenjci so se od konca silno veselili, da dobe skoro železnico, ali so se kmalu močno iztreznili. Mnogim se zdi, da so prevzele dežela in srenje za njo prevelike žrtve in da bo koristila malo ne samo knezu Turjačanu, ki Slovincem ni baš vroč prijatelj. Sploh pa so ljudje uverjeni, da bo železnica življenje podražila in s tem siromakom dosti škodila. Drva, kuretina, sadje, maslo, jajca i. t. d. ne bodo več tako po ceni, kakor so razmeroma zdaj. Tudi meni se dozdeva, da so silni dobički in probitki, koje so prerokovali naši časniki Dolenjcem, ako jih doleti železnica, z večine sam humbug. Dolenjski kmet ne pričakuje od nje nič dobrega, sreče svoje išče si v Ameriki in res jo prav pogostoma tudi najde. *De gustibus non est Dis*

Presrčno Vas pozdravlja udani Vam prijatelj

Janez Trdina.

6.

V Novem mestu 13. junija 1890.

Predragi gospod doktor!

Lepa Vam hvala na lepem in brzem odpisu! Evo Vam še dveh odgovorov, koja sem Vam ostal v zadnjem listu dolžan. Vprašali ste me, če me opominja prošt Urh še kaj na izpoved? Za hrbtom obrekoval me je ta dostojanstvenik prav marljivo o vsaki priliki in strupeneje od vsake babe, ali to me ni bolelo nič, ker se držim dobrega, staronarodnega pregovora: Kdor mi za r—jo govori, mu r—odgovarja. Preteklo jesen pa me je ustavil zunaj mesta na cesti, ko sem se šel izprehajat z ženo in mi rekel, če hočem kmalu ozdraveti, da moram iti „k sveti izpovedi“, kajti so svetstva najboljša pomoč ne le za dušo, ampak tudi za truplo. Jaz se zasmejem in velim: To ni mogoče, ker nimam nič tako posebno zanimivih grehov, da bi jih trebal praviti komu v cerkvi in na uho — vse moje slabosti so take, da jih povem lahko na ves glas vsakemu človeku. Urh pogleda kvišku in zakliče svečano (NB. vpričo moje žene!), da

sem jaz velik, velik grešnik in krvavo potreben „svete izpovedi“. Od takrat pušča me na miru, ker je izgubil vso nado, da bi mogel „poboljšati“ trdokornega grešnika. Svojo jezico pokazuje mi zdaj s tem, da mi vikar njegov pobotnice ne sme podpisovati pred začetkom meseca; do zdaj se mi je podpisovala brez ugovora vselej že zadnjih pet dni. Šolsko mladino je opominjal, da ji je brati Mahničevega R. Katolika, najbolj strastno in proseče baš takrat, ko je prinesel kritiko o mojih bajkah.

Vi bi radi zvedeli, če pisarim še kaj za javnost. Preteklo je že leto in nekoliko mesecev, kar nisem zamočil peresa v ta namen. Zadrževala me je bolezen, radi koje sem hotel varovati živce, katere razdraži kolikor toliko vsako preišljeno pisanje. Ali dolga izkušnja me je poučila, da ta lenoba ni nič koristila mojemu zdravju. Odločil sem za trdno, da se lotim še to poletje zopet dela. Gradiva imam dovolj za več let. Obdelaval bom tri različne tvarine. Najprej mislim vsekako nadaljevati bajke. Za „Zvon“ hotel sem jih spisati celo stotino ali že 41. ohranil je Levec zase, ker se je bal zamere raznih velikih zverin! Zakaj me veseli baviti se baš z bajkami? Moj namen je ta, da bi z njimi nadomestil in nadaljeval umirajoče narodne pravljice. Kako slastno donele so nekdanj narodu na uho te preproste pripovedke, a zdaj ne marajo jih poslušati do malega niti otroci, če so količkaj odrasli! Kaj je vzrok ti, na videz jako čudni prikazni? Brez sumnje to, da se zde narodu naivni nazori, nahajajoči se v starih pravljičah, predetinski, neumni, neslani, neverjetni in dolgočasni. V narodnih pripovedkah ne vidi svoje podobe, svojega življenja, nego vsakovrstne bedaste blodnje in sanje, ki ga več ne zanimajo, ker mu je otročja doba razvitka že zdavnaj minula. Prazno bi bilo upanje, da se bo dala ta vrsta poezije zopet oživiti v našem kmetu in meščanu. Narodu pripovedke so in ostanejo lepō ali mrtvo blago, ki bo služilo odslej samo bajeslovcem, narodoslovcem, jezikoslovcem in drugim učenjakom. Mesto njega treba dati našemu narodu v roke povesti, pisane v njegovem slogu in jeziku, v kojih bo našel reči in vprašanja, ki ga mikajo, navdušujejo in strašijo: svojo zgodovino, svoje muke, svoje sovražnike, svojo vero in svoje praznoverje, svoje navade in razvade, značaj in življenje svoje in svojih sprednikov. Te predmete nakanil sem mu načrtati v svojih bajkah, ki bi se po vnanjih oblikah, kolikor bi bilo le moči, približevale narodnim pripovedkam, ali bi imele mnogo realnejšo vsebino in bi bile po takem narodne in ob enem umetne. Kakor je povsod nadaljevala narodno liriko umetna

lirika, narodno godbo umetna godba i. t. d., isto tako potrebno in naravno mi se zdi, da zavzame mesto umrle narodne bajke umetna bajka, koju bi čitali z enakim veseljem vsi rojaki, prostaki in izobraženci. O priliki utegnem Vam to reč obširneje razložiti in dati o nji morda tudi kaj natisniti.

Druga tvarina moja bo karakteristika slovenskega naroda na Dolenjskem, deloma v kratkih črticah, deloma v večjih pripovedkah in vekopisih. Za tretjo („Ruska država“) nabral sem posebno mnogo gradiva, ali marsikakega važnega vira nisem mogel dobiti v roke. Ta nedostatek mi brani, da tega spisa ne bom raztegnil na dolgo, kakor sem nekđaj namerjal. Priobčiti mislim o Rusiji samo take reči, za koje vem, da bodo bralce zanimale (na pr. napredovanje slavjanske narodnosti i. dr.), ali pa odstranile krive nazore in predsodke, ki so se jih naležli naši rojaki, čitaje tuje in domače pamflete o Rusiji. V boncovskih časnikih „Rim. Katoliku“, „Danici“, „Slovcu“ nakopičili so se že cele gore antiruskega blata. Lani se jim je pridružil tudi „Ljublj. Zvon“ z ostudnimi dr. M. klevetami, čenčami in lažmi.

Kar za trebuh sem se držal, ko sem bral Vaše poročilo o svetem Lichtensteinu in njegovi deviški gospodični nevesti. Celo moji bolni ženi je radi nje ušel glasen smeh, kar se ji že več tednov ni pripetilo.

Želeč Vam zdravja, dobre volje in vsake ine sreče ostajam Vaš najiskrenjši prijatelj in spoštovalec

Janez Trdina.

7.

V Novem mestu 17. januarja 1891.

Prav lepo vas prosim, predragi mi prijatelj, da mi oprostite moje dolgo, predolgo molčanje. Ultra posse nemo tenetur, govorili so že stari Latini. Verjemite mi, da je bilo i meni absolutno nemogoče izpolniti svojo dolžnost. Smrt moje žene vrgla me je v neko otrpnelost in mrtvilo, koje mi ni dalo lotiti se kakega resnega posla, saj se mi še čitati ni dosti ljubilo. Še le zdaj začel sem se nekoliko oporavljati od ljutega udarca usode. Razven duševne boli nadleguje me to zimo tudi telesna bolehnost huje nego pretekla leta, kar ni čudo o tolikem mrazu in nenavadno spremenljivem vremenu. Presrčna Vam hvala na iskrenem zanimanju Vašem za moje

zdravje in blagobitje. Toplo sočutje Vaše mi je bilo najslaje tolažilo, koje mi je došlo v veliki moji bedi. Prvi mesec po smrti blage žene svoje bil sem tako omamljen in potr, da mi je mrzelo vsako društvo, vsak razgovor. 10. septembra napotil sem se zopet v Ljubljano, potem pa v hrvatsko primorje. Z Reke krenil sem proti Zagrebu in na Krško zopet nazaj v Novo mesto. Posebnosti, koje sem na tem potovanju opazil in doživel, povedal Vam bodem v pismu, katerega Vam ne bo treba čakati tako dolgo kakor te dopisnice. S presrčnim pozdravom Vaš najiskrenejši prijatelj in spoštovalec

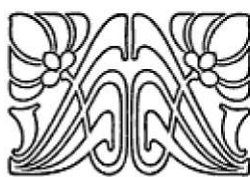
J. Trdina.

8.

V Novem mestu 14. maja 1891.

Predragi prijatelj! Svoje besede in obljube, da Vam kmalu odpišem, nisem mogel nikakor izpolniti, ker sem pal nazaj v žalostno letargijo, v kojo me je pahnila smrt moje drage žene. Lepo Vas prosim, da mi oprostite moje nemarnost, koje kanim vsekako po mogočnosti popraviti. Zdaj o nastopu prave pomladi se mi je začela duša po malem dvigati iz mrtvila. Razven toge moral sem se vsak dan po stokrat tudi ujeziti. Nekoje sorodnice moje žene grené mi neprenehoma življenje, ki že tako nima nikake zabave. Zavidajo mi najbolj to, da mi je volila rajna svojo pohlevno hišo v Novem ¹²⁶ mestu. Obrekljivost, zadržnost in zloba njihova je uprav satanska. Zdravje moje je bilo v hudi letošnji zimi še precej povoljno, kar je jako čudno. Nagli preskok v poletje mi je pa hudo škodil, ali ⁴¹² zdaj se oporavljam znova. Ker mislim, da ste Dunaj že zdavnaj ostavili, pošiljam Vam to dopisnico v Jamnico. Račite mi naznaniti z jedno vrstico, da ste jo prejeli in potem bode te dobili od mene daljši dopis. Prelepa Vam hvala na poslanih knjižicah. Z Vašo sodbo o L. Tolstem se strinjam povse, jaz bi izrekel anatem i o polovici Ane Karenine. Presrčen pozdrav! Vaš najiskrenejši prijatelj

J. Trdina.

Aleksander Hudovernik:

Spomini na Janeza Trdino.

III. Iz Trdinove korespondence.

1. Pisma dr. Pavlu Turnerju.

9.

V Novem mestu 19. maja 1891.

(Radi raznih zaprek sem dogotovil list šte 23.)

Predragi prijatelj!

Vi ste v odpisovanju bolj hitri in natančni nego jaz. Še jedenkrat Vas prosim, oprostite mi prirojeno mojo zanikarnost! Najprej nekoliko o slavnem ruskem grofu Tolstem, že zato, ker ste me vprašali, če sem čital njegovo „Vlast tmine“. Prečital sem jo jako pazljivo in še dvakrat. Najprej hrvatski prevod, ki sem ga našel v „Obzoru“. Ta spis me je strašno ganil, pretresel in kaj bi tajil, tudi oduševil. Imponirala mi je dovršena originalnost tvarine, sloga in misli. Stari in po njihovem vzgledu novejši evropski pisatelji izbirali so si za predmet svojih dram velike historične zgodbe, kralje in druge silne zverine. Tolstoj pa je posegel v življenje prostega naroda in nam narisal z mojstrsko roko njegove strasti, moralne bede in grozovite blodnje in rane. Kaj takega ne bi znal napisati noben nemški grof, pa niti pisatelj najnižjega rodu, kojemu je tekla zibka v „rovčarskih Atenah“ našega Prešerna. Tak je bil vtlis in pojem, ki sem ga dobil o „Vlasti tmine“ po prvem branju. Pozneje prinesel mi je nekdo, morebiti rajnki moj prijatelj Rudež, ruski original te knjige. Jaz zopet sedem in ga prečitam s povse drugačnimi čuti, kakor da mi je došla v roke kaka popolnoma nova knjiga, kojo prej nikdar niti videl nisem. Zakrivil je to gotovo že sam jezik. Ruščina je tako mogočna in samobitna, da ji ni kos nijeden izmed sedanjih evropskih jezikov, pa niti klasična latinščina; hrvatsko narečje je proti ti siloviti reki slaboten, mehkovoden potoček. Moje mnenje pa se je preinačilo, to seveda najbolj po dolgem premišljevanju in mozganju, na koje me je prisilila ta drama, ki ni izdelana po šabloni, nego po čisto novem duhu, kroju in načinu. Začel sem se povpraševati: Ali bi mogel dati ta spis v roko mladini? Moral sem odgovoriti: Za noben denar! Ali bi ga smel priporočiti ženskemu spolu? Zopet sem moral odgovoriti: Ni za

ves svet! Smelo bi li slušati to igro navadno, to je napol ali le površno izobraženo občinstvo v gledišču? Odgovor: Bog nas obvaruj takega groznega pohujševanja! Le pomislite škandal, da se, ako se ne motim, čuje na oder ječanje otroka, kojega zadavljajo v podhišju! Ta in mnogi drugi taki pomisleki izpremenili so mojo prvotno sodbo o drami Tolstega: izrekel sem o nji anatem. Brati ali gledati jo morejo brez kvara samo filozofi in trezni, povse zreli in temeljito izobraženi možje, drug človek pa nobeden, in to je dovolj opravičen razlog, da jo je treba pregnati ne le iz vsakega poštenega gledišča, ampak tudi iz vsake javne in domače knjižnice. Isto velja i o glasoviti „Kreutzerovi sonati“. Tudi v nji se riše resnično življenje s strašno živimi, uprav kričečimi barvami: blazirani, izsrkani, brez dela in skrbi pohajkajoči bogatini in velikaši imajo v nji tako verno zrcalo, kakršnega jim ni pokazal do zdaj morda še noben pisatelj. Ali pošteni in delavni stanovi naj se ne ogledujejo v taki smradljivi mlakuži; podoba, koju bi videli, ne bi jih mogla ni ublaževati ni kratkočasiti, utegnila pa bi v marsikom vzbuditi doslej spečega hudobca. Ali navzlic tem v nebo vpijočim napakam ostaja L. Tolstoj največji romanopisec sedanje dobe in morda vseh vekov in narodov. Njegova „Vojna in mir“ je klasično delo prvega reda, nedosežno po korenitem popisovanju ruskih prvakov in prostakov, junakov in nejunakov, krvavih in nekrvavih (ljubavnih) bitev narodnega življenja, mišljenja in delovanja. Njegov borodinski boj ostal mi je v tako živem in stalnem spominu, da se mi je že večkrat o njem sanjalo. Tudi „Vojna in mir“ ima sem ter tja kako manj prijetno prikazen (meni je bila najbolj zoprna Nataša), ali celoti take malenkosti ne morejo škoditi, saj je celo častiti očak Homer včasih zadremal!

Kakovo je moje zdravje, povedal sem Vam na listnici. Izprehajat se hodim prav pridno. Ob štirih zjutraj sem že vsak dan na nogah, pa hajdi v bližnje hribe in gozde! Ali društva nimam pravzaprav nikakega. Občujem z jedinim dr. Vojsko (sodnim svetovalcem). On služi že jako dolgo, menda čez dve leti pojde v pokoj, ali se v službi ni skisal kakor drugi: pogled na politične, narodne in socijalne razmere in vprašanja ostal mu je nepomračen z birokratsko polnočno temo. Njemu moram govoriti na vsa usta, brez bojazni in sumnje; ali je ta neprilika, da ga zadržujejo navadno vsakovrstni uradni in rodbinski posli in se snideva radi njih precej poredkoma. Razven njega ne maram se z nikomer razgovarjati o našem narodnem položaju, ker poznam predobro naše „rodoljube“,

da so strašni brbljavci, ki bi nevede in nehote človeka ovadili in osvinjali. Pazljivo pa motrim življenje naših kmetov in meščanov. Meščani so narodni ideji zdaj prijazni, ali radi slabe izobraženosti in splošne revščine obrnila bi jih prva politična sapica na nasprotno stran, kar se je že večkrat zgodilo. Avstrijski parlamentarizem imajo ti možakarji za jako važno stvar, brez konca in kraja čislajo zlasti Šukljeja in Ferjančiča i. t. d. Dolenjski kmet pa se smeje in roga vsem našim poslancem in vsemu ustavnemu aparatu. Povsod čuje se isti glas: „Kaj so nam prinesle te volitvene komedije? Vsako leto večje davke, dobrega pa ničesar“. Ta sodba je ostra ali pravična. Kmeta tare briga za vsakdanji kruh, kojega si služi čedalje težje. Jediná tolažba mu je Amerika. Nje dolarji rešili so dolgov ne le mnoge posamezne seljake, ampak cele vasi in občine, posebno v Beli krajini. Neumno je torej odvracati ljudi od tega preseljevanja. Slovenci ne hodijo v Ameriko s takim namenom kakor Nemci, da bi ostali tam za stalno, nego si hočejo prislužiti nekoliko stotakov, da poplačajo dolgove. Za zmerom se ne seli tja nihče. Naj dela doma marljivo kolikor hoče, ne dobi na Dolenjskem več na dan nego bornih 30 krajc. in netečno hrano. V Ameriki pa je najslabša plača (v premogovih jamah) 1½ dolar, v nekotih tovarnah 5–6 dolarjev na dan. Dober obed z belim kruhom in mesom pa ne stoji več nego 4 dolarje na mesec. Naši rojaki so za delo korenjaki, da se z vsakim lahko kosajo, zato jih Američani kaj radi sprejemajo v svoje tovarne in rudnike, zlasti odkar so spoznali njih poštenost in pohlevnost. Čital sem že mnoga njihova pisma in povzel iz njih, da se godi izmed desetih vsaj osmim prav dobro, to je, da si služijo mnogo več plače nego je potrošijo. Znamenito je tudi to, da v Ameriki malo ne vsi Kranjci postanejo Slovenci, in da se mnogi povračajo domov s slovensko zavestjo, s slovenskim ponosom. Sploh pa je v slovenskih kmetih na Dolenjskem še prav malo narodnega duha. Družba sv. Mohorja je tudi tod močno razširjena. Ne daje se zanikavati, da budi ljubezen do branja, ali ob enem pa je ravno tako gotovo, da razširja s svojimi spisi praznovrje prav na debelo. Bedastih „čudežev“ je v njih na milijone! I najboljši pisatelji dokazujejo, da so otroci in učenci srednjega veka. V Slomškovih pridigah nahaja se dosti zlatega zrnja (najbolje ugajala mi je tista, ki ostro govori proti prikazni matere božje na nekem drevesu); ali tudi v tega slavnega vladike možganih vladala je poleg posameznih svetlih žarkov najtemnejša tmina. Razglasil je na pr. vojno francosko-italijansko, koje namen je bilo osvobojenje

* A koliko je s tem Janez Slabeje. In kakovine n e pozit do danes parlamentarizem. Vsi vladniki + vsi ku bi se inteli povestne s tem Janezjem, kar so ga pogнали vostaniti "po toleranciji" pisal; po ljubkovanjih (S. Brek ko lenah arjenju ali, če je po grlu - to jednje je bilo ob to

zatiranih Italijanov, za boj katoliške cerkve proti brezverstvu i. t. d.! V svojih glasilih se klerikalna svójat strašno baha, da je baš ona rešila slovensko narodnost, vzbudivši v nižjih stanovih ljubav do slov. jezika in rodu. Ta hvala je precej prazna. Iz ust mladih kapelanov sliši narod sem in tam res kako domoljubno besedo, ali pravi agitatorji, kar bi duhovščina povsod mogla in morala biti, niso bili ni oni nikjer in nikoli. O župnikih ni vredno govoriti, brigajo se skoro le za svoje gospodarstvo, narodnost jim je deveta briga. Razlagaje četrto božjo zapoved imajo duhovniki lepo priliko, da bi povedali poslušalcem tudi kaj o dolžnosti narodnostne in domovinske ljubezni. Jaz sem o tem skrbno povpraševal, pa nisem nikdar o nikomur zvedel, da bi bil porabil tako priliko. Prav veselo pa napreduje povsod znanje čistega narodnega jezika in slovenske literature, posebno pa i narodnega petja. Za to reč pridobili so si resnične zasluge naši nčitelji (zlasti za petje), še bolj pa duhovščina, ki govori na prižnicah zdaj do malega sploh pravilno slovenščino: samo v molitvah drži se še zmerom trdokorno starega šlendrijana „kranjske šprahe“. Naš pismeni jezik ukorenjuje se čim dalje bolj i v mestih i na deželi. Mesto nemške „cajt“ čuje se že skoro povsod „čas“. Posebno so se priljubile ljudem besede: izvrstno, krasno, radi, zaradi (mesto za'voljo), vzrok, omika in še mnoge druge. Nameril sem se večkrat na trde kmete, ki so se trudili, da povedo vse svoje misli v pravilni slovenščini. Tudi mestni trgovci ponujajo in razkazujejo svoje blago narodnemu kupovalcu z izbranimi, slovenskimi besedami. V Novem mestu odlikujejo se mnoge gospodične in mlaje gospe s čisto slovensko govorico, jedna izmed prvih krasotic pridobila si je, kar mi je priznala sama, vse svoje izobraženje edino le iz slovenskih knjig in časopisov. Jedenkrat priplazil sem se v frančiškansko cerkev, v koji je bilo zbrano mnogo gospode, s tem namenom, da vidim, kakove molitvene knjige čitajo naše gospe in gospodične. Šel sem od klopi do klopi in pažljivo povirkival v njih berilo. Uveril sem se, da imajo do malega vse gospodične slovenske bukve, nemških drže se le stare gospe, ki se slovenščine niso nikoli učile. Tudi slovensko petje sliši se zdaj že skoro v vsaki gosposki hiši in družbi. I to treba zabeležiti, da se naši uradniki razgovarjajo med sabo večinoma po domače. Napredek narodnega ponosa pokazala je tudi zadnja popisnja. Leta 1880. naznanilo je komisiji v Novem mestu do petsto ljudi, da je njih občevalni jezik švabski, a 1890. ostalo je samo nekaj čez sto takih Nemcev in nemčurjev. V Krškem sem bil 1873. leta. Takrat ni bilo

XV III. vezke „Prosvetnik“ imam o tem govoriti;

v tem mestu še nobenega slovenskega napisa in razven jednega so bili vsi domačini nemškutarji. Lani prišel sem na potu iz Zagreba zopet v Krško. Našel sem mesto povsem predrugačeno. V gostilnici razgovarjali sta se z mano obe služabnici v pravilni slovenščini, našel sem dobro pohajano slovensko bralno društvo, na hišah dosti slovenskih napisov in v mestni hiši slovenski uradni jezik! Iz vsega tega morete lahko povzeti, da napredujemo i na Dolenjskem, ^{Lupen Ti} da si tako brzo, kakor bi trebalo. Za zdaj z Bogom! Presrčno pozdravljajoč Vas in vse prave našince ostajam z najiskrenejšim spoštovanjem Vaš resnični prijatelj

Jan. Trdina.

10.

V Novem mestu 2. septembra 1891.

Dragi prijatelj!

Zadnji pot pisal sem Vam na Dunaj. List ste mislim prejeli, zlasti ker sem ga iz dobrih razlogov priporočil. Julija sem bil v Ljubljani in v Kamniku, ali sem našel prav malo znancev. Komaj sem se vrnil, napadla me je bolezen s toliko silo, da sem moral ostati več tednov v svoji sobi. Prišla mi je ne le v glavo, ki že tako šest let ni bila zdrava, ampak tudi v desno nogo, da nisem mogel hoditi. Čital sem v postelji Reichovo filozofijo (že petikrat!), na koji se Vam zopet prav presrčno zahvaljujem, kajti me je z marsikako resnico znatno razveselila in povzdignila. Dobil sem zopet Tolstega „Vojno in mir“ in celo famozno Kreutz. sonato, koje pa sem ta pot prečital le začetek, ker se mi je zdela preveč „ultraženijalna“. — Naznanite mi, prosim Vas, bodete li mogli priti letos kaj v svojo slovensko domovino? Neizrečeno rad bi se sešel z Vami v Ljubljani, da si osvežim zopet dušo in srce v društvu veleizobraženega poštenjaka, narodnjaka in prijatelja. Zdravje mi se je toliko ^{X. to} zboljšalo, da bom mogel zapustiti brez nevarnosti svoje dolenjsko prebivališče. To zimo začel bom vsakako zopet pisariti, vendar še ne vem, ali v „Zvon“ ali v „Sl. Narod“. Zbirko svojih „Bajk“ dal bi tudi natisniti, ako bi se dobil založnik. ~~Pre~~lahko ne bi se baš prodajale, ker bi jim hudo nasprotovali naši svetopetniki in svetohlinci. Zakaj se pa Vi tako dolgo že nič ne oglasite v javnosti? Tukajšnji rodoljubi me često povprašujejo, kaj to pomenja, pa jim ne morem dati povoljnega odgovora. Prosim Vas, da bi mi kmalu odpisali, potem doboste precej daljši list od mene. S presrčnim pozdravom ostajam Vaš najiskrenejši spoštovalec in prijatelj

J. Trdina.

* Janez je to Johscentner

11.

V Novem mestu 28. februarja 1892.

Predragi prijatelj!

Že pred božičem usedel sem se, da bi Vam pisal prav, prav obširno pismo in danes imamo že predzadnji dan februarja, ne da bi bili prejeli od mene kako črko. Priznavam, da sem velik krivec, ali kaj se če, saj veste: naturam expellas i. t. d. Ali ta pot imam pa tudi nekoje jako izdatne izgovore. Mehka letošnja zima ni ugajala mojemu zdravju. Kri me je silno nadležovala in marsikatera noč pretekla mi je brez spanja. Dobro voljo kazile so mi i nekoje prav sitne pravde, v koje me je zapletla zapuščina moje žene. Doživel sem tudi jako originalno hvaležnost. Neki sorodnici njeni podaril sem skoro vse gospodinjsko orodje, kuhinjsko posodo, do malega vse brašno, koje je spravila rajnica, vso zabelo, drva i. t. d., v zahvalo pa je priplazila se večkrat v hišo, kadar me ni bilo doma in mi pokradla mnogo perila in drugih reči, n. pr. vse cvetlice, kojih sem imel po vseh oknih, ker so močno veselile mene in mojo ženo. Zanje mi je najbolj žal. — Menda Vam še nisem pisal, da mi je volila žena svojo hišo v Novem mestu, v koji sva stanovala. Velika baš ni in mnogo tudi ni vredna ali bolja je vsekako nego nič: po tujih stanovanjih ne bo se mi treba potikati. Česar je tako bridko pogrešal pesnik Jenko — svojo streho, jaz torej imam in s streho združene so še nekatere druge prijetnosti. Pri hiši je majhen vrt in na njem hladna senčnica. Spalnico greje mi prav povoljno ruska peč. V kuhinji razveseljuje moja najemnico, ki kuha za svoje dijake in tudi zame, dobro železno ognjišče in okoli kuhinje gre od treh strani širok, zaprt hodnik, po kojem se šetam po zimi, kedar ne morem iti na plano. Presrčen pozdrav! Vaš najiskrenejši spoštovalec in prijatelj

Janez Trdina.

Aleksander Hudovernik:

Spomini na Janeza Trdino.

III. Iz Trdinove korespondence.

1. Pisma dr. Pavlu Turnerju.

12.

V Novem mestu 9. marca 1892.

Predragi prijatelj!

Za ta pot prosim, da se zadovoljite še z dopisnico. Pri nas imamo še zmerom hudo zimo, zjutraj pada toplomer na -10° R. Po dnevu nam sije večinoma solnce, kar pa ni baš velika sreča, ker se popoldne raztaja na cestah led in sneg in se naredi strahovita brozga, koje skoro ni mogoče bresti, ker se semtertja udara noga do gležnja. Kadar je suh pot, izprehajam se prav marljivo in zvrnem marsikatero merico v bližnjih vaseh, pogovarjaje se z našimi jako dobrodušnimi in odkritosrčnimi kmeti. Od bodoče dolenske železnice ne pričakujejo dosti koristi, do malega vsi njihovi upi obračajo se še dandanes proti Ameriki, v koji nam živi zdaj že do 60.000 rojakov, skoro samih Dolenjcev. Večini njih godi se i letos dosti dobro, vendar pa tožarijo v svojih listih, koje imam često priliko čitati, da radi presilnega tekmovanja zaslužek ni več tako sijajen, kakor je bil prejšnja leta. Največ jih je, ki dobivajo na mesec 90 do 120 for. Za stanovanje in hrano potrošijo lahko do 50 for., prihranijo si torej po 40—70 for., kar dela za vse leto jako lepo vsotico, koje si doma nikakor ne bi mogli prislužiti. — Jaz se vedno pripravljam, da bi začel zopet kaj pisariti in vendar se nikoli prav ne pripravim. Časih jemljo mi vso voljo pravde in druge sitnosti, koje mi je prinesla zapuščina moje žene in se še zdaj nečejo končati, časih me pa tare in zadržuje tista zloglasna „vis inertiae“, ki je naklonila že toliko zamud, neuspehov in kvarov Slovincem in vsem Slavjanom. Jaz bi potreboval kake literarne družčine, ali vsaj kakega literarnega prijatelja, koji bi me izpodbadal, dregal, karal in nadlegoval, da se tandem aliquando že usedem in začnem kaj črkati. Škoda, da živite Vi tako daleč. Vaše društvo udobrovoljilo in ogrelo bi me najprej za pisateljski posel. — Presrčno Vas pozdravlja ostajam Vaš najiskrenejši spoštovalec in prijatelj

Janez Trdina.

13.

V Novem mestu 23. marca 1896.

Predragi prijatelj!

Vaš kupni posel za „Pikardijo“ je klasična šala, vredna, da se zapiše z zlatimi črkami v naše anale. Ali so se jej krohotali vsi moji znanci, kojim sem jo povedal! O božiču, ko sem prejel Vaš zaželjeni list, sem že bolehal, kmalu potem lotila se me je vražja influenca in me mrcvarila dobrih šest tednov. Moja jedina hrana je bilo mleko, juha in včasih nekoliko kuhanih sliv. Zato ni čudo, da sem tako oslabil in opešal, da bi me bil vsak otrok lahko vrgel. Še zdaj čutim bolezen v vseh udih in živcih. Na pomoč nisem zval ni doktorja ni lekarnice. Moja zdravila so bila po stari navadi: mir, gorkota, post, voda in — dobra volja. Ta mi je seveda največ koristila. Privabil pa sem si jo v srce s tem, da sem razmišljal in čital o čudovitih, ogromnih napredkih do malega vseh plemen našega slavjanskega naroda zadnjih 30 let. Kakova grozna puščava je pokrivala za mojih otročjih let slovensko narodno poprišče — od jednega rodoljuba do drugega bilo je marsikje res več nego dan hoda — in kako veselo navzlic vsem zaprekam klije in poganja dandanes razmerno prav bujno življenje na vseh krajih in koncih naše premile Slovenije.

Razpor v narodni stranki na Kranjskem je vsekako velika nesreča, vendar ne tolika, kakor smo se bali od konca. Tolaži nas lahko že to, da je, kar se more trditi z matematično gotovostjo, samo začasen. Daje nam pa tudi jako poučne migljaje in napotke za bodočnost, ki nam bodo brez dvojbe koristili.

S presrčnim pozdravom Vaš najiskrenejši častilec

Jan. Trdina.

14.

V Novem mestu 24. marca.

Jaz živim zdaj takole: Po tujih hišah mi se hvala Bogu ni treba potikati, ker stanujem v svoji skromni, ali za me dosti prijazni koči, kojo sem podedoval po rajnki ženi. Na zajutrek in obed hodim v gostilnico. Hrana je dobra in dober kup; tudi pijača mi ugaja. Od 8. do 10. ure, včasih še dalje, sedim v čitalnici, ki ima razun glavnih slovenskih časnikov in časopisov tudi nekoliko hrvatskih in nemških. Za drugo berilo skrbita mi beležnik Hudovernik in tukajšnji odvetnik Slanc. Zdaj čitam grofice Uvarove potovanje po Turkistanu. Najbolje mi je všeč njen popis mesta Samarkanda.

Mošeje in medrese samarkandske se kosajo po nje duhovitem in temeljitem razlaganju s slovečo alhambro in s kordovskimi in sevilskimi spomeniki arab. izvira ne samo po dragocenosti gradiva, ampak tudi po umetnosti in lepoti dela. — V društva ne zahajam absolutno nič. Jediní človek, s kojim občujem, je sod. nadsvetnik v pokoju dr. Vojska, tisti Vojska, kojega je hotela poslati narodna stranka v državni zbor, ali je ponudbo odklonil. Drugače živim popolnoma kot puščavnik, kar mi jako ugaja. Odkar so se mi po bolezní noge zopet okrepčale, šetam se prav pridno po krasni novomeški okolici, sosebno zjutraj. Najbolj me mikajo gozdi, kojih je še dovolj po vsem Dolenjskem in tudi v obližju Novega mesta. Da je položena čez Krko brv, prišel bi lahko od svoje hiše v najlepši log v treh minutah. Vsekako je dolenski svet vreden, da ga pohodite. Vsakovrstnih naravnih krasot ima obilo, ki pa so še malo znane, celo bližnjim rojakom. Iz besed slovečega pisatelja sem povzel, da zmatra zeleno dolensko stran za nekak kameniten Kras! S presrčnim pozdravom Vaš iskreni prijatelj

J. Trdina.

15.

V Novem mestu 25. marca 1896.

Dolenjsko stran mora vsak izobražen Slovenec poznati že zato, ker je bila domovina našega pismenega jezika in zibka naše narodne literature in kulture. Pa je tudi prezanimiva radi neskončnega mnoštva svojih hribov, dolin in dolinic. Če jo gleda človek s središča, stoječ n. pr. na kaki višavi blizo Šentruperta, zdi mu se podobna velikanski skledi velikanskih žgancev, tako natresena je vsa z gorami, hribi in hribčki, brdi, bregovi, holmi, vrhovi, rtmi, kopicami, kuki in napetinami. Seznanili se bode te tudi z našimi Gorjanci, ki so pravo „gorovje jezikov“, kakor so imenovali Arabi Kavkaz. Na južnem koncu videli boste sloke Kočevarje, poleg njih prave, to je Belokranjce slovenske krvi, dalje poslovenjene in pokatoličene Belokranjce srbskega rodu, še dalje čiste Srbe, pravoslavce-uniata, za njimi čakavske Hrvate, na severnem koncu pa Kajkavce, to je Slovence, ki se zovó od 17. stoletja „Hrvate“. Na novomeški strani prebivajo ob Gorjancih res da samo Slovenci, koji pa govore različna narečja, ali prav za prav razrečja. V Novem mestu nagajajo ljudem „muhe“, nekoliko niže „mjuhe“, še dalje „mühe“, po gorskih vaseh pa „mavhe“! i. t. d. — Na Dolenjskem leži zakopana veleznamenita slovenska gospa, koje grob more za-

nimati vsakega častitelja našega prvaka-pesnika Prešerna. Ta grob je 20 minut od Novega mesta na Šmihelskem pokopališču. V njem se nahajajo kosti Prešernovega ideala — Primičeve Julije, koju je poslavil s svojimi neumrlimi pesmimi, ki so naklonile neumrllost tudi njenemu imenu in spominu. S presrčnim pozdravom Vaš najiskrenejši častilec in prijatelj

J. Trdina.

16.

V Novem mestu 26. marca 1896.

Novo mesto stoji prekrasno na polotoku, ki ga dela tod že jako znatna Krka. Pred 30 leti označevale so mesto tri reči: kuta, sablja in pero. Sablje zdaj ni več: velika vojašnica stoji prazna. Kuta si je veljavo ohranila: očetje frančiškani so mnogo bolj popularni nego gospodje kanoniki. Tercijalk je v mestu in okolici preko 120: moli in klepeta se torej dovolj, še čez potrebo. Kapteljska cerkev ima lep, ponosen zvonik. Njen gotični slog pa je znotraj strašno spačen. Mojster-skaza, koji jo je zidal, izbral si je za obrazec menda človeško pest, ako se dene palec med kazalec in srednji prst! — Pero se v N. mestu še zmirom prav pridno izprehaja po papirju: število uradov in uradnikov je jako veliko. V društvenem življenju zapremajo ti gospodje seveda prvo mesto. Zdaj se nahaja med njimi že dosti vrlih narodnjakov. O zadnji volitvi glasovali so skoraj vsi za kandidata narodne stranke. Duh naše gimnazijske mladeži je prav dober: dijaki so rodoljubni in ob jednem pametni. Občinstvo jih jako ljubi in veleradodarno podpira. Velika in krasna zgradba je naš Narodni dom, v kojem so naši zavetje čitalnica, pevsko društvo, Sokoli in podružnica kmetijske družbe. Društvo rokodelskih pomočnikov pa ima svojo posebno, zelo lepo hišo. Tudi ti fantje se živo zavedajo svoje narodnosti. Sploh je narodna zavest zadnjih 10 let močno napredovala v vseh stanovih. Večkrat se nameri na proste ljudi, ki govore pismeno slovenščino. Mnoge pismene besede pa so si pridobile že občo veljavo, n. pr. čas mesto tujke cajt, i. dr. Ulični napisi so v Novem mestu samo slovenski in nihče se zaradi tega ne jezi in ne pohušuje. Na gostilnicah in prodajalnicah so stari napisi nemški, novejši pa do malega vsi slovenski. V mestni zbornici vlada že mnogo let narodni jezik. — S presrčnim pozdravom Vaš najiskrenejši spoštovalec

J. Trdina.

* Menim, da Trdina ni umetniško izobrazjen + kot tak ne smeva

17.

V Novem mestu 27. marca 1896.

Deset minut od mesta se nahaja slovenska zemljedelska šola, ki Vas bo zanimala zdaj že zato, ker se boste kot gospodar „Pikardije“ morali sami baviti z ekonomijo. — Na ljubljanski cesti stoji vas Bršlin, v koji sem stanoval prva štiri leta prišedši na Dolenjsko. To vas so požgali l. 1809. Francozi radi punta, koji se je bil unel po deželi radi silne kontribucije. — Do slavnih dolenjskih Toplic se pride zdaj, vozeč se deloma na železnici, prav lahko v jedni uri. Voda jim je za mnoge bolezni potrjeno preizvrstno zdravilo. Kraj je jako prijazen in poln lepih izprehajališč za — zdrave noge. — Pod Gorjanci prebivajo „Podgorci“, revni in neomikani, ali pošteni ljudje, stari demokrati. Udeležili so se menda vseh kmetiških puntov, mnoge so tudi sami začeli. Osvojivši mihovski grad (2 uri od mesta) z naskokom so se strahovito maščevali, poklali so vse svoje glavne zatiralce. Po drugem osvojenju je ostala ta trdnjava razvalina, koju sem jaz še videl. Še le pred kakšnimi 15. leti porabili so Podgorci kamenje za šolo. — Ob zagrebški cesti leži Šentjernejska župnija, ki je najbogatejša in najlepša izmed vseh dolenjskih župnij. Tod in ob vsi daljni Krki se širi velika ravnina, domovina sloveče svinjereje, ki je sploh dolenjskemu kmetu poglobitna pomoč še danes. — Na prostranem krškem polju je stalo znamenito rimsko mesto Noviodunum. Ženijalni samouk Pečnik je izkopal tu že brezštevne prezanimive starine. Ta originalni mož stanuje že poldrugo leto v moji koči. Od prirode je prejel poseben dar, da najde rimske in druge grobe in starine prej in bolj gotovo, nego vsi strokovnjaki in učenjaki. Po njem je postala naša Slovenija eldorado in obljubljena dežela za starinoslovce. Ne le ljubljanski, tudi dunajski in še drugi muzeji so polni starega orodja, orožja, lišpa, kojega je zasledil Pečnik. O tem iskanju on tudi živi in ne slabo.

S presrčnim pozdravom Vaš najiskrenejši častitelj in prijatelj

J. Trdina.

18.

V Novem mestu 28. marca 1896.

Navadno se napotim vsako leto jedenkrat v Ljubljano in Kamnik; lani sem šel pa gledat bogato in lepo Ribnico, o koji si pripoveduje naš narod toliko slanih in smešnih. Vsi napisi so v nji slovenski, trg kaže torej čisto narodno lice. Naša bela Ljubljana mi je ljubša od vseh mest tega sveta zato, ker je duša in srce naše

narodnosti, ker sem hodil v nji 10 let v šolo in se v nji trdno udomačil, ker mi živi tam najljubši brat, ker mi počiva na njenem pokopališču blaga žena in še iz mnogih inih vzrokov. V Ljubljani občujem res da samo z bratom, ker so mi drugi znanci že skoraj vsi pomrli, ali dolg čas mi ni v nji nikoli, če ostanem tudi brez društva. Precej prvi dan, ko pridem tja, prehodim vse mestne ulice, ogledujoč javne napise, potem pa se usedem v „Zvezdo“ in poslušam dolgo, dolgo pomenke mimogredočih izprehajalcev. Vsako leto vidim več slovenskih napisov in čujem več slovenskih besed in pogovorov iz ust mestne gospode. Sploh mi do malega vse ugaja, karkoli morem zapaziti v Ljubljani in nje zeleni okolici. Samo jedno veliko neprijetnost me je doletela in to v takem kraju, kjer bi jo najmanje pričakoval, na pokopališču. Ko sem prišel predlanskim k grobu svoje žene, insultirale so me tercijalke zategadelj, ker sem dal zapisati na nagrobni kamen, da je bila zvesta hči svojega slovenskega naroda in pa zaradi teh le dveh nedolžnih vrstic na istem kamenu: „Svobodo tu, a tamo raj — Nam oče, Bog ljubezni daj!“ Babe so vpile, kaj vlačim na to sveto mesto svojo prismojeno slovenščino in kako da se predrznem prositi Boga za svobodo. Svoboda je to kar frajost, frajost pa je razuzdanost, katere je pa že tako preveč na svetu.“ Klepetulje so režale vame in rjovele kakor obsedene. Meni se zdi, da jih je moral nekdo najeti in nahujskati. — Tudi v Kamniku sem bil vselej jako zadovoljen. I v njem se je narodna stranka globoko ukoreninila in mesto se je zadnjih 20 let tako polepšalo in prenovilo, da ga je veselje videti. Sosebno pa mi je všeč kamniška okolica, ki je vsa polna dražestnih šetališč in romantičnih gorskih partij.

S presrčnim pozdravom Vaš najiskrenejši spoštovalec
J. Trdina.

19.

V Novem mestu 28. marca 1896.

Jaz se ne morem tožiti na svojo usodo. Bil bi greh, ako bi trdil, da sem nesrečen. Evo Vam razloge! 1. Jaz živim lepo v božjem miru in zlati svobodi, v koji mi ni treba biti nikomur v strahu. 2. Svojega razuma nisem ni prodal, niti ga dal v najem. Z mirno vestjo presojam objektivno vse posvetne in neposvetne reči in vprašanja. Ta duševna svoboda je še mnogo več vredna in daje tudi več zadovoljnosti nego telesna. 3. Jaz sem velik prijatelj prirode. Nje krasot se ne morem nagledati in naužiti. Vsako spomlad

mi se zdi svet lepši in življenje prijetnejše. Kdor ljubi naravo, ne more biti nikoli povse nesrečen. — 4. Jaz sem s svojim stanom zadovoljen. Moja pokojnina je res da mikroskopična, ali zadošča popolnoma za moje male potrebe. Lačen in žejen še nisem bil nikoli. Zdaj teče že 29. leto, kar sem brez službe in ves ta čas nisem naredil niti krajcarja dolga. Še zadnje dni meseca nisem bil nikdar brez denarja. 5. Ohranil sem si vse ideale svoje mladosti, sosebno pa rodoljubje, stalni izvir neusahljive radosti in tolažbe. Kadar se prav živo zamislim v neizmerne napredke in uspehe, koje so dosegli v malo desetletjih Slovenci in vsi njihovi bratje, prevzame me tako neznansko veselje, da začnem vriskati, ukati in prepevati in mi se zdi, ko se čutim tako čilega, lahkega in bodrega, da mi se je povrnila zelena mladost. — 6. Resnične so besede: Senectus ipsa morbus. Razun starosti pa so me stiskale že tudi mnoge prave bolezni. Ali izkušnja me uči, da niti huda bolezen ni tako grozna, neprenosna in peklena nadloga, kakor javkajo kislonepniki in mile Jere. S pametno dijeto, dobro voljo in zabavljivo upornostjo se da prav zdatno strahovati in dostikrat tudi brzo odpraviti. Bolniki se vse preveč sami sebi smilijo, neumni pa so tudi njihovi domačini in znanci, koji jih omilujejo, kar jim pa često ne gre iz srca, tako brez konca in mere, kakor da ne bi bilo zanje nobenega rešenja več.

Ta pot mi se je, hvala Bogu, posrečilo, da sem premagal svojo staro epistolofobijo, ali z drugo besedo — lenobo. Bil sem Vam več pisem dolžan. Zdaj je nekako ta dolg poravnan. Ali je bil bogme že tudi čas za to! Prosim Vas, da mi o priliki naznanite, če ste prejeli vseh sedem dopisnic. Zeleč Vam zdravja in vsake ine sreče ostajam s presrčnim pozdravom Vaš iskreni častilec

J. Trdina.

20.

V Novem mestu 23. jan. 1897.

Najprej presrčna Vam hvala na preblagih Vaših željah za moje zdravje in mojo srečo. Lepa Vam hvala tudi na poslanih dveh knjigah, koji sem prečital že večkrat prav pazljivo. Sodba o poslancih je ostra, ali še premehka, sosebno grofa H. trebalo bi naslikati z bolj rezkimi barvami. V Primorju bil je nekaj časa moj poglavar in jaz sem ga spoznal za najsrđitejšega sovražnika našega naroda. Poznejša njegova metamorfoza ni bila resna. Knjiga o budizmu je jako zanimiva, ali jaz vendarle ne bi dal svojega racionalizma in svoje krščanske moralnosti za mračne in fantastične

nazore in sanje Gavgamine, vzlasti pa me čisto nič ne mika njegova „nirvana“, pa naj se tudi razlaga dobrohotno, kolikor se hoče. Sploh mi se zdi strašno smešno, da se je jela evropska inteligencija tako debelo zatelebavati v Budo, da jej zažigajo kadilo celo priznani modroslovci, n. pr. Hartmann. — Načrt za svojo knjigo sem srečno izdelal; obsegala bode karakteristiko dolenjskih Slovencev, ob enem pa tudi mnogo lokalnih bajk in legend, 4 kratke novele in vsakovrstne črtice iz prvih 4 let mojega prebivanja na Dolenjskem. Ali jako me je strah, da delo ne bode kmalu gotovo. Bolehnost me ravno ne zadržuje dosti, ali pristopila je druga sitnost, ki rada muči stare ljudi: slabo spanje, ki traja včasih komaj jedno ali dve uri, včasih pa tudi popolnoma izostane. To pa uči splošna izkušnja, da je človek, ki se ne naspí, malo pripraven za kak duševni trud. Presrčen pozdrav! Vaš najiskrenejši spoštovalec in prijatelj

J. Trdina.

21.

Novo mesto 28. januarja 1897.

Tudi prejšnje čase se je primerilo, da včasih vso noč nisem zatisnil nič oči in sem bil drugi dan vendar čil in boder, kakor da bi bil 10 ur spal. Ali to se je dogajalo le poredkoma. Od lanske jeseni pa sem jel čutiti slabe posledice prečutih noči čim dalje bolj, ker so se ponavljale hitro jedna za drugo. Doktorjev nisem maral klicati na pomoč, ker jim premalo verjamem. Pomogel sem si sam, kolikor se je dalo. Ogibal sem se skrbno vsega, kar bi mi moglo razdražiti živce. Vinu sem dal slovo, mesto njega pijem le pivo, ki bolj pospešuje spanje. Kadim samo dopoldne pol smodke, popoldne nič. Jedila uživam samo taka, koja prebavlja želodec lahko in hitro. O polu štirih južnam, pozneje ne zalagam ničesar, spat hodim brez večerje. Po takem mi je želodec že ob sedmih gotov s svojim poslom, da mi ne more motiti spanja. S to dijeto sem si nepriliko znatno olajšal, zdravje mi zdaj ne trpi vidne škode, ali normalno stanje mi se še neče povrniti, kriva so najbrže moja leta, kojih bo konec maja že 67! — Dr. Vojska in g. Golija Vam se presrčno zahvalujeta za pozdrav in Vam istotako odzdravljata. Vojska bi kupil rad kako dobro pragmatično in nepristransko zgodovino rimskih papežev, ali mu ni nobena znana. Zato Vas lepo prosi, da bi mu Vi zanjo povedali, ali zvedeli in mu naznanili o priliki ime pisateljevo in ceno. Za višjo literaturo je tukaj ultima Thule, le po naključju se zasači kaj boljšega. Z doktorjem prebirava dunajsko

„Zeit“, še bolje pa mi ugaja medvedova „Njiva“, ki je res preizvrsten list, kakršnih je malo. Presrčen pozdrav! Vaš najiskrenejši spoštovalec in prijatelj

J. Trdina.

22.

V Novem mestu 29. januarja 1897.

Na dopisnicah ni navada politikovati, sed — nulla regula sine exceptione! O Srbiji že mnogo let niso pisale novine skoro nič veselega in častnega in njih bralci to kraljevino ali zaničujejo ali omiljujejo. Ali ta stroga sodba nikakor ni opravičena. V Srbiji je korupcija in gnilot samo na površju, v „izobraženih“ stanovih, se posebno v tistih možakarjih, ki so si pridobili svojo civilizacijo (čitati treba „sifilizacijo“) v inozemstvu med pijanimi nemškimi burši in francos. demimondicami. Prosto ljudstvo je ostalo zdravo, možato, ponosno, nepokvarjeno. — Srbi nimajo graščakov in plemstva — do malega vsa dežela je razdeljena med kmetovalce. Tako trdnih kmetij kakor so srbske, je v drugih državah razmerno jako malo. V Srbiji je mnogo gospodarjev, ki imajo po 20—40 oralov zemlje, da ne morejo vse obdelovati. In te čvrste kmetije niso skoro nič zadolžene. Sila redki so slučajji, da bi se prodala kmetu hiša na dražbi. Tudi za višjo obrtnost je v Srbih dovolj sposobnosti in volje. Evo Vam izgleda! Ko je opustošila trtna uš tudi srbske vinograde, jeli so tujci graditi pivovarne in ljudje so se piva brzo privadili, ob enem pa učili od tujcev in jih kmalu ne le dosegli, ampak deloma celo prekosili. Izmed 40 pivovaren se jih nahaja zdaj v srbskih rokah že 38 ali celo 39, s srbskimi gospodarji in srbskimi delavci. Znanosti in umetnosti imajo i v Srbiji odlične zastopnike — strokovnjake, novin in leposlovnih spisov izhaja mnogo. Celo zagrebški „Obzor“ je priznal, da se tiska mnogo več knjig s cirilico nego z latinico in vsak opazovalec se lahko uveri, da srbski kmetje in rokodelci mnogo več čitajo in se stokrat bolj zavedajo svoje narodnosti nego hrvatski. Belgrad je zdaj največje jugoslavjansko mesto in vsi tuji življi (celo židovski!) se v njem brzo posrbljujejo. V Srbiji je torej dovolj zdravega jedra, ki bo rodilo brez dvojbe najkrasnejši plod. Presrčen pozdrav! Vaš najiskrenejši spoštovalec in prijatelj

J. Trdina.

„Čeprav ga ni, pa je morda vendarle . . . v mojem srcu . . .“
 Oče se je prijel za glavo in ni mogel nikamor. Potrkal je s palico sosedom na zid.

Zdravnik, ki je prišel, je spoznal vnetje možganske mreže, zapisal zdravila in odšel.

Brez besed je obsedel oče ob postelji in buljil v njen obraz, pod katerim so valovali vulkani.

Drugi dan Melite ni bilo v šolo in nikoli več. Ko je za silo ozdravela, jo je oče poslal v samotno zdravilišče. Poročali so mu od tam, da ji je zlasti, kadar je mlaj, posebno hudo.

Aleksander Hudovernik:

Spomini na Janeza Trdino.

III. Iz Trdinove korespondence.

1. Pisma dr. Pavlu Turnerju.

23.

Novo mesto 17. junija 1900.

Moja prva sveta dolžnost je, da Vas, moj mili prijatelj, prav, prav presrčno zahvalim na globoki prijaznosti in nežni skrbljivosti, s katero se brigate za mojo usodo. Davno že bi se bilo spodobilo, da Vam odpišem, ali zadržavala me je vedno moja stara napaka — epistolofobija. Topla Vam hvala za potrpežljivost, s katero prenašate in mi odpuščate ta moj vse graje vredni greh. Sed ad rem — najprvo o zdravju. Pred 3 leti doletela me je čudna sreča, da sem ujel tri influence zaporedoma. Trajale so 15 tednov, prvi dve po 6, zadnja, najblažja le tri. Nasledek teh bolezni je bila grozovita slabost; čutil sem jih več nego pol leta; opešalo mi ni le truplo, nego i duh. Obhajale so me neprenehoma črne slutnje bližnje smrti. Nje se baš ne bojim, še manje pa si je želim, kajti spadam med tiste ljudi, ki so s svojo usodo na tem svetu zadovoljni. Kako krasen je ta božestveni svet in koliko čudovitih prelesti in ugodnosti nam razodeva človeško življenje! O jaz bi se bogme čisto nič ne protivil, ako bi mi bil namenjen ali prisojen Matuzalemov vek. Misel na bližnjo smrt mi je bila torej na vso moč zoprna in nadležna, ali se je nikakor nisem mogel odkrižati. Slutnja me je nadlegovala več mesecev — do zime . . . Vaš iskreni prijatelj

J. Trdina.

42*

24.

Novo mesto 18. junija 1900.

Influenca me je začela mikastiti kmalu po novem letu in se je vlekla v svojih treh izdajah, kakor pravim, celih 15 tednov še čez prvo polovico aprila. Ko je nastopila sledeča zima, sem pričakoval, da se mi po svoji vražji navadi ali ponovi sama, ali pa, da se prikaže kak nasledek njen — sušica, pljučnica i. dr., ki me brez dvojbe ugonobi. Čakam, čakam — ali ničev! Ne pojavi se ni mati influenza, ni koja njenih hčera. Baš protivno! Čutil sem se od dne do dne bolj bodrega in jakega. Dobil sem volčjo slast do jedi in trdno spanje kakor medved v brlogu. Slutnja bližnje smrti mi se je jela dozdevati strašno smešna in neumna, pregnal sem jo v nedogledno daljavo bodočnosti. Mesto nje se mi je ukorenila v duhu čvrsta, vesela nada, da bom še dolgo, prav dolgo živel, uživaje debele požirke sladke dobrote pozemskega prebivanja. Od takrat mi se je videl svet še sto in stokrat lepši nego pred boleznijo, življenje pa radostno, polno vsakovrstnih telesnih in duševnih blagodat, kojih užitek nam ne smejo kaliti malenkostne strasti in skrbi, niti sitnosti, s kojimi nam nagajajo drugi ljudje. Bil sem, da povem vse z jedno besedo, popolnoma srečen. Ta blažena doba je trajala do 26. preteklega meseca. — Za danes z Bogom! Vaš najiskrenejši prijatelj in častilec

Janez.

25.

Novo mesto 19. junija 1900.

Devetindvajsetega maja sem dopolnil svoje 70. leto. Ali 26. sem že povse obupal, da bom dočakal ta dan. Ob 8. uri zvečer, ko sem bil že v postelji (kajti hodim rano spat) napade me iznenada strašen kašelj, ki je trajal brez prestanka celih 20 ur! Valjaje se po postelji sem trpel hude muke: kašelj me je hotel kar zadušiti. Po instinktu planem iz postelje in se začnem hitro izprehajati. Zapazivši, da mi je gibanje muke znatno olajšalo, jačem skakati, dirjati po sobi, dvigati stole in vršiti vsakovrstno telovadbo, ne izvzemši plesa turških dervišev. Muke so bivale res čim dalje manjše, vendar so trajale še do 4. ure popoldne sledečega dneva, ko so prešle v navadni kašelj, ki se da prenašati brez težave. Ali ne morete si misliti, kako grozovito me je oslabilo teh 20 ur trpljenja. Še danes ga čutim v vseh udih in živcih. Prvi teden sem se komaj premikal,

hranil sem se samo z mlekom in čisto juho. Še deseti dan sem hodil v čitalnico celih 20 minut, ko potrebujem zdrav komaj dve. Taki napadi so nasledek starosti. Kakih 20 let jaz pravega pota več nimam, mesto njega pa me obliva tudi brez vročine nekak oster znoj, ki mi razjeda zgornjo kožo in dela torej kraste. Od konca sem mislil, da je ta znoj nova, pogubna bolezen, ali dolga skušnja me je naučila, da je moj najboljši prijatelj. Kadar mi pride, ne čutim nič slabosti in bolehnosti, spavam dolgo in sladko s prijetnimi sanjami. Če pa dalje časa izostane, me začno napadati razne težave in tudi omenjeni kašelj me je moril takrat, ko že pet dni ni bilo znoja . . . Zdravo! Vaš najiskrenejši prijatelj in spoštovalec

Janez Trdina.

26.

Novo mesto 20. junija 1900.

Razen nekaterih drugih ljudi nagovarjate me posebno Vi, da bi svoje zbrane spise dal na svetlo. Od konca me ta reč ni baš mikala, ali zdaj bi spraval prav rad v javnost svoje „bajke“, že zato, da ujezim z njimi nekatere možakarje, ki niso le nasprotniki našega naroda, nego i sovražniki človeškega razuma in prave pameti. Lahko uganete, koga mislim. Trebalo bi mi torej prirediti te bajke za natis. Ali kako?! S takim poslom se jaz nisem nikdar ukvarjal. In sploh sem jaz tudi jako nepraktičen človek, nepraktičen do neverjetnosti, nepraktičen kakor kak otrok, ali pa še bolj. Vprašal sem nekoje znance, ki razumejo take stvari bolj od mene, kaj mi je storiti, a vsak mi je svetoval kaj drugega. Jeden je rekel, naj bajke lepo prepišem in dam rokopis natisniti. Ali takega mehničnega, dolgočasnega dela se jaz ne bi lotil za noben denar. Bolj pametno mi je svetoval nekdo drug, ki je dejal: Glavna oseba je za tak posel založnik, tiskarjev je na izbèr tudi že na Slovenskem. Ker so bile vaše bajke že natisnjene v „Ljublj. zvonu“, ni treba jih prepisovati, tiskar naj jih prenatisne in — mirna Bosna. Pobrigati pa se morate za vestnega korektorja, ki bo popravljaj tiskarske pomote. Najbolje bode, da ga dobite v tistem mestu, kjer se bodo vaše reči tiskale. Da bi tiskar pošiljal posamezne liste v Novo mesto, da popravljate te pomote vi sami, ne morem vam svetovati: to bi bilo prezamudno in jako neprilčno. Zdaj pa prosim še Vas, preljubi moj prijatelj, da mi svetujete, kaj mi je ukreniti, da se tiskanje prej ko mogoče začne in dovrši . . . Vaš najiskrenejši prijatelj in častilec

Janez.

27.

Novo mesto 21. junija 1900.

Še v dijaških letih (1849 — 50) sem napisal za „Slovensko društvo“ v Ljubljani „Zgodovino Slovenskga naroda“. To delce je potem proti moji volji dala natisniti „Slovenska matica“. Jaz sem zahteval, da se mi izroči rokopis, da ga popolnoma predelam. V kakih dveh letih ga potem pošljem „Matici“ tako popravljenega, da se bo mogel dati brez sramote med narod. Ali naši prvaki so se radi tega name strašno raztogotili. Rokopis so poslali v popravek g. Bradaški, ne pa meni. Zdaj me pa napadajo bonci in kvasijo, da ta zgodovina ni nikaka zgodovina, nego da sem si zgodbe jaz sam izmišljal. To se razume samo po sebi, da to dijaško moje delce ne more biti niti kritično niti znanstveno; ali vsaka stran njegova dokazuje, da sta mi vodila pero najpoštenejša namera in najčistejše rodoljubje. V dijaških letih sem pisal mnogo i za naše novine in časopise (za „Slovenijo“, „Ljubljanski časnik“, „Slovensko bčelo“, „Novice“) ali tudi te malenkosti niso vredne, da bi se zopet natisnile, razen zbirke narodnih in polunarodnih pripovedek, kojo sem priobčil v „Ljubljanskem časniku“; ali jezik je v nji tako zastarel, da bi ga trebalo korenito popraviti. Za Hribarjevega „Slovana“ sem pisal „Hrvatske spomine“, ki so se pa pretrgali, še predno so prišli do sredine, kajti se je uredništvo ustrašilo mojih odkritij o demoralizaciji v Slavoniji. S presrčnim pozdravom od mene in dr. Vojske Vaš najiskrenejši spoštovalec

Janez Trdina.

28.

Novo mesto 22. junija 1900.

V rokopisu imam mnogo povesti iz narodnega življenja in biografij naših rojakov — kmetov in obrtnikov. Ali ti spisi so narajeni v naglici, so le nekak načrt, kateremu bi trebalo izpremeniti ne le posamezne besede, ampak cele stavke in odstavke; v sedanji obliki niso za javnost. Večkrat sem jih že mislil popraviti, prepisati in poslati za podlistek „Slovenskemu narodu.“ Ali vselej mi je nedostajalo pravega veselja. Slovstveni izdelki se morajo ustvarjati con amore, drugače nimajo pravega maha in okusa. Vendar čutim zdaj od dne do dne več volje, da priredim te spise za „Slovenski narod“, potem pa bi se lahko še posebej natisnili. — Kakor sem Vam že zatrdil, sem jaz s svojo usodo povse zadovoljen. Glavni vzrok je to, da sem si ohranil vse ideale svoje mladosti: ljubezen do

svobode, ljubezen do domovine in naroda, do narodne preteklosti in sijajne, ponosne bodočnosti, ljubezen do narodne literature in narodnega jezika, do narodnega napredka, do slavjanske vzajemnosti, ljubezen do znanosti in umetnosti, posebno pa tudi ljubezen do krasne narave, ki nas očaruje vsak dan z novimi čudesi in obsiplje z vedno svežimi blagodatmi in blagoslovi. Svobode je več vrstá — svoboda more biti politična, narodna, socialna, telesna, duševna, osebna i. t. d. Vseh vrsta ne uživa skoro nihče, zares nesrečen pa je tisti, ki nima nobene.

S presrčnim pozdravom svojim in dr. Vojske Vaš najiskrenejši prijatelj

Janez

29.

Novo mesto 23. junija 1900.

Mene sta doleteli dve posebno dragoceni svobodi: duševna in osebna. Duševna mi daje moč, da presojam brez tujih sugestij vsa politična, verska in npravna vprašanja. Osebna svoboda je pa tako lepa, da je vredna med brati vsak mesec 5.000 gold. pa tudi več. Navdaja me vselej vesel ponos, kadar pomislim, da sem sam svoj gospodar, da mi ni treba biti nikomur v strahu, da vstanem, kadar hočem, da grem, kamor in kadar hočem. Moja pokojnina je res da dosti borna, tudi hiša mi donaša neznatne obresti; ali ti mali prihodki zadoščajo popolnoma za moje male potrebe. Dolžan nisem nikomur nič in dostikrat se pokaže ob mesecu še kak prebitek, posebno o bolezni. Drugi bolniki imajo često silne stroške, jaz nikarkršnih, kajti sem sam svoj zdravnik in lekarničar. Moja zdravila so: mir, gorkota, post, voda in dobra volja. Sosebno je dobra volja več vredna nego vse lekarske maže in plaže. Tako sem si prihranil po tistih treh influencah več nego 50 gold. in po omenjenem kašlju 12 gold. Mnogi mislijo, da se po tem načinu življenja nič dobrega ne užije, ali se jako motijo. Izpraznil sem teh 33 let, kar sem na Dolenjskem, marsikateri liteřček izvrstne slovenske in hrvatske kapljice in nisem stradal niti izbornih kuhinjskih dobrot. Mene ne mikajo gosposke slaščice in rafinirani zalogaji. Jaz sem privrženec domače umetnosti tudi na to plat. Ljubčki mojega povse zdravega želodca se zovó: Žganci s kisló gobovo juho; ljubljanske klobase s hrenom; prekajeno pleče s kislim zeljem, bravina s sladko repo i. t. d. Nikdar pa mi ni prišla še na misel pasteta z gosjimi jetri ali gomoljike v šampanjcu. — Za danes z Bogom! Vaš najiskrenejši prijatelj in častilec

Janez.

30.

Novo mesto 24. junija 1900.

Mene ne tare nikdar tista huda nadloga, kateri pravijo „dolgčas“. Berila imam zmirom dosti. Zanje mi skrbita prijatelja dr. Vojska in Hudovernik, kostanjeviški beležnik. Novine in časopise čitam v čitalnici, ki je dobro založena z njimi. Razen drugih ima i nemško „Zeit“ in medvedovo „Njivo“. — „Zeit“ štejejo Nemci med najboljše svoje časopise, istotako medvedovo „Njivo“. Tu je prilika primerjati. Kako prazna, površna, prostaška, z jedno besedo „minderweitig“ je „Zeit“ proti klasični Njivi. Nemci dandanes res nimajo vzroka in pravice hvaliti se s svojo beletristično literaturo.

Jedini človek, s katerim tukaj občujem, je vrli narodnjak dr. Vojska. Inih društev se skrbno ogibljem in to iz načela. Dokler je kdo mlad, nahaja v družini resnično zabavo in srečo, v starosti pa je človeku najboljša tovarišica — samota. V društvu se zdi starec ljudem siten, pedantičen, starokopiten, brbljav bedak, domišljav kilavec. Često ga zmatrajo kar naravnost za „objectum foppabile“, gotovo pa ga obrekujejo zaničljivo vsaj za hrbtom.

Z največjo radostjo smo sprejeli Vaše naznanilo, da pridete julija sem. Razen mene tudi dr. Vojska in sodni svetnik Golja čakata, da Vas zopet vidita. Radi sorodnic moram iti od konca julija v Ljubljano. Pred 5. pojdem tja in 10. sem že prav gotovo zopet v Novem mestu. Kdaj po priliki naj Vas tu pričakujemo? Tudi Vas prosim, da mi odpišite, da li ste prejeli vseh osem dopisnic, koje sem Vam poslal. — Sprejmite najiskrenejši pozdrav od mene, dr. Vojske in sodn. svet. Golje. Vaš iz globočine srca Vam vdani prijatelj in častilec

Janez.

Ignacij Gruden:

Moment.

Roke slabotne in koščene,
od vesel vse ožuljene;
oči vse motne in steklene
in od skrbi izbuljene;
od bede lica vsa izpita,
obraz od solnca ves ožgan:
dva ribiča molče strmita
čez tihi, daljni ocean . . .

Aleksander Hudovernik:

Spomini na Janeza Trdino.

III. Iz Trdinove korespondence.

1. Pisma dr. Pavlu Turnerju.

31.

Novo mesto 18. junija 1905.

Velečislani gospod doktor in predragi mi prijatelj!

Presrčna Vam hvala za vsa lepa Vaša voščila o moji 75letnici in pa tudi za prekrasno darilo, koje jih je spremljalo. Vaše vino je tako izborno, da je rekel vsak, komur sem ga dal pokusiti: Tako prijetnega vina še nisem nikoli pil. Izmed štajerskih vin je po Kranjskem najbolj razširjen in priljubljen bizelec. Dober je res, ali proti Vašemu je uboga ničla. Ljutomerčan slovi silno po bližnjem in daljnem svetu. To slavo si je tudi zaslužil, ali meni se zdi Vaša kapljica vendarle še boljša od njega. Ljutomerčan je težak in omamljiv, človeka ne more razvedriti, Vaš pa je lahak, ljubeč, vzbuja v srcu brezskrbno veselost in dela trdno in sladko spanje. Jaz bi Vam bil že zdavnaj odpisal, ali sem pričakoval vedno tistih treh štajerskih fantov - korenjakov, Vaših gojencev, katere ste rekli, da mi jih pošljete za mojo zabavo. Hotel sem jih sprejeti s sto pokloni in z razširjenimi rokami kot vse mile goste in prijatelje. Ali vse do danes čakal sem zaman; nobeden teh junakov se še ni prikazal v Novem mestu. Morda so zboleli že doma, ali pa se jim je pripetila kaka nezgoda na potu. Sosebno so naše lepe Ljubljančanke jako nevarne takim mladim popotnikom.

Sprejmite od mene sto in sto najiskrenejših pozdravov in voščil! Z največjim spoštovanjem Vaš resnični prijatelj in častilec
Janez Trdina.

To je zadnji dopis Trdinov svojemu prijatelju dr. P. Turnerju. — V njem skrivnostno omenjeni trije štajerski „fanti-korenjaki“, ki jih je Trdina pričakoval „z razširjenimi rokami“, so bile — tri buteljke starine, Turnerjevega lastnega pridelka.

2. Pismo Ivanu Žanu.

V pojasnilo tu objavljenemu pismu Janeza Trdine bodi omenjeno, da sta se poznala z zlatomašnikom Ivanom Žanom, bivajočim sedaj v pokoju v Ljubljani, še za njunih študij. Žan je bil eno leto pred Trdino v šolah. Stanovala sta blizu skupaj: Žan v Hrdeckega

hiši, Trdina v Lovševi v sedanji Prečni ulici. Žan je bil tedaj osmošolec in je, kadar je utegnil, zahajal poslušat predavanja profesorjev Mazgona in Lehrmana na ljubljansko slovensko pravoslovno fakulteto. Dovršivši srednje šole je odšel v Gradec in potem na Dunaj učiti se prava. Pozneje je prestopil v bogoslovje in postal leta 1858. mašnik ljubljanske vladikovine. Žan je bil delavec na slovstvenem polju. Njegov spis o narodnem gospodarstvu v Novicah leta 1856. je vzbudil pozornost. Objavil je zgodovino svoje rojstvene župe Št. Vida nad Ljubljano, življenjepisa Blaža Potočnika in prijorja Fausta in dr. Kot čvrst narodni delavec je bil Žan v zvezi z našimi odličnimi možmi: z dr. Jan. Bleiweisom, z dr. Razlagom, z dr. Mencingerjem itd. — S Trdino sta si bila znanca, kakor že omenjeno, v dijaški dobi, „pobratima“ sta si postala, ko je hodil profesor Trdina na počitnice k svojemu bratu Gregorju na Kamno gorico poleg Dravelj. Tamkaj je bil Tavčarjev kamenolom in Gregor Trdina mu je bil nekak upravitelj. Profesor Trdina je s Kamne gorice rad zahajal v Št. Vid v gostilno, ki jo je vodila Žanova sestra. Hiša, kjer se je nekoč nahajala ta krčma, je sedaj popolnoma nova in je lastnina dedičev župnika Malovrha. Tamkaj sta trčila skupaj z Žanom, ki je radi rahlega zdravja večkrat dalj časa bival doma v Št. Vidu, in se sprijateljila. Ko je Žan kaplanoval v Kolovratu, je povabil tja na počitnice Trdino, hoteč mu razkazati kolovratske zanimivosti, a Trdina se mu ni odzval z obiskom, nego z ljubeznivim dopisom. Njegovo pismo Ivanu Žanu je brez datuma. Napisano je bilo l. 1880., ko je bil Žan kaplan v Kolovratu. Evo ga!

Dragi pobratim!

Dolgo Ti se nisem nič oglasil, ali ker sem imel precej tehtne vzroke, se nadjam, da mi boš to nepristojnost oprostil. Nahajajo se ljudje, ki bi pisarili neprenehoma pisma, tudi brez potrebe; moglo bi se skoraj reči, da jih muči mania scribendi. Ali dosti je tudi takih, ki se nikoli ne morejo pripraviti za ta posel, niti v največji sili in nujnosti: muči jih namreč mania non scribendi. Med te nesrečne mučenike spadam tudi jaz. Vendar bi se bila ta grda nemarnost dala morebiti še premagati, ko bi ne bil tako za trdno Te pričakoval, da prideš domu. Čul sem vsaki teden najmanj po trikrat, nekatere tedne tudi vsaki dan, da si pisal temu pa temu, da se boš pripeljal ta in ta dan v Šent Vid. Tudi doma so dostikrat prav za gotovo mislili, da prideš. Sestra Micika Te še zdaj vsaki dan pričakuje. Ona veli: Kar nič ne piše, je znamenje, da nas bo v kratkem obiskal. Tako so tekli dnevi, tedni in meseci, ali Tebe še zmerom

ni in ni; jaz sem obupal, da se to leto snideva, pa Te hočem pozdraviti vsaj pismeno. Pristrčna Ti hvala, dragi pobratim, za izraz ginljivo tople prijaznosti, katero si mi priobčil v Svojem listu. Bodi prepričan, da gojim iste občutke tudi jaz za Tebe in da bi mi nobena zabava ne bila tako mila in zaželjena, kakor sprehajaje se po krasnem šentviškem polju pomenkovati se s Tabo, ki si toliko skusil, toliko mislil, toliko se učil, toliko popotoval, prebil toliko ljutih bojov z bridko usodo, ki si tako vroče hrepenel koristiti človeštvu in si ljubil naš ubogi, v težkih sponah ječeči narod tako iskreno in stanovitno, za vse to pa prejel plačilo, ki ga daje navadno svet možem, ki se trudijo živeti po svojem prepričanju, ne pa po njegovi volji in zapovedi: nehvaležnost in zlobno obrekovanje. — Povabil si me k Sebi v Kolovrat in jako žal mi je, da nisem mogel te Tvoje in tudi svoje želje izpolniti. Za peš-hojo je nekoliko predaleč, voznje pa mi ne dopuščajo dohodki. Za strašni greh, da sem navduševal mladino za slavjanstvo, pognali so me v pokoj in mi odmerili tako skromno pokojnino, da moram dobro paziti, da ne zabredem v deficit. Drugače sem s svojim sedanjim življenjem prav zadovoljen in to je naravno, ker mi ni treba biti nikomur v strahu. Svoboda je res zlata, neprecenljiva dobrota, ki človeka obilno odškoduje za vse prijetnosti, katere daje dobro plačana služba. Lahko velim, da bi se čutil v tej svoji neodvisnosti popolnoma srečnega že na tem svetu, ko bi mi tekla po žilah še mlada kri. Ali na hrbtu imam pet križev, katere sicer lahko nosim, ali jih vendar toliko čutim, da mi se ne ljubi več vriskati in rajati. — Z Bogom! Iz globočine srca Te pozdravlja in želeč Ti vse sreče tega in onega sveta ostajam do groba Tvoj

resnični prijatelj Janez Trdina, exšomašter.

Pisano v kolibi pod kamnolomom za Dravljami pri bratu Gregorju, ki Te tudi pristrčno pozdravlja. O Tvoji sestri se razume to že samo ob sebi.

* * *

Izmed par ohranjenih dopisov, ki jih je Trdina naslovil na priobčevalca te korespondence, utegne širšo javnost zanimati njegova značilna sodba o Tolstega romanu „Vstajenje“ (8. januarja 1900): „Z velikim zanimanjem sem prëbiral „Voskresenie“ Tolstega. Ta roman je klasično, umetniško delo, ki nima tekmeca v nemški literaturi; ali meni vendarle ne ugaja, ker ima preveč grdih značajev in kriminalnosti. Prevod na naše narečje bi bil jako nepotreben ...“

—•—